WYDAWNICTWA CENTRALNEJ BIBLJOTEKI WOJSKOWEJ

Nr. 6.

T. III. 1926.

3. Wojskowe wiadomości bibljograficzne.

DZIAŁ OGÓLNY.

BROWN JAMES DUFF. — *A manual of practical bibliography. — London, 1909, Routledge—Str. VII, 175.—C.B.W. sygn. 27.112/I.*

Książka Browna jest pierwszą próbą ujęcia zasad bibljografji we właściwym, węższym tego słowa znaczeniu Poprzednicy jego i następcy dawali zazwyczaj przed tytułem podręcznika bibljografji historję książki ze szczególnem uwzględnieniem początków drukarstwa i różnych sposobów zdobienia książki. Według niego bibljografja jest to wiedza, która zajmuje się opisaniem, katalogowaniem i zachowaniem książek. W granicach tych praktycznie biorąc włączone jest wszystko co dotyczy cech zewnętrznych książek i opisywania ich bez zapuszczania się w zakres krytyki literackiej, historji drukarstwa, bibljotekarstwa, paleografji oraz wszelkich innych dziedzin specjalnych, które bardziej szczegółowo zajmują się archeologją, jakością i obiegiem książek. Na tle tak zwężonej definicji, otrzymujemy podręcznik bibljografji praktycznej, to jest pojętej nowocześnie jako gałąź pomocnicza każdej dziedziny wiedzy. Przeciwstawieniem jej jest bibljografja typu starego, anatominująca książkę, gubiąca się w tysiącu szczegółów czczych i niepotrzebnych. Książka ta napisana jasno i żywo jest świetnem wprowadzeniem w zasady bibljografji nowoczesnej.

I—Wstęp. II — Karta tytułowa, kolofon, znak drukarski. III — Miejsce druku, daty i chronogramy. IV—Paginacja, sygnatury, format, kolacjonowanie. V—Układanie bibljografji i katalogów. VI—Charakteryzowanie książek. (Zasady i przykłady opisywania książek). VII—Opis podręczników bibljograficznych. VIII — Zbieranie książek. Dodatki: Słownik terminów bibljograficznych i głównych centrów druku.

HAEBLER KONRAD.—*Handbuch der Inkunabelkunde. Leipzig, 1924, Hiersemann.—Str. 5 nlb., 197.—C.B.W .sygn. 110.599/II.*

Autor znany badacz początków drukarstwa, daje w swej książce pierwszy podręcznik inkunabulistyki. W zwięzłej formie określa istotę inkunabulistyki, podając jej zakres i metody, wreszcie przechodzi do charakterystyki cech właściwych pierwotnym wytworom drukarstwa. Wykład ma charakter wybitnie syntetyczny, ilustrowany w miarę potrzeby przykładami. Zamiar przedstawienia historycznego rozwoju początków drukarstwa, choćby w zarysie, był obcy autorowi. Zadanie to starały się rozwinąć, z różnem powodzedzeniem, liczne opracowania z tego zakresu. Książka ta jako pierwsza w swoim rodzaju, napisana przez wybitny autorytet na polu inkunabulistyki, nabiera szczególnego znaczenia w związku ze sfinalizowaniem wielkiego dzieła inwentaryzacji inkunabułów i ukazaniem się pierwszego tomu wydawnictwa, będącego wynikiem tej pracy, a mianowicie „Powszechnego katalogu inkunabułów“ (Gesamtkatalog der Wiegendrucke). Wydawnictwo to, a zwłaszcza katalog inkunabułów British Museum, oddały autorowi znaczne usługi przy opracowaniu książki. Książce brak indeksu, osób i rzeczy.

ZAGADNIENIE OBRONY PAŃSTWA.

LEBIEDIEW P. P. — *Gosudarstwiennaja oborona. Moskwa, 1924, Gosudarstwiennoje Wojennoje Izdatielstwo.—Str. 47.*

Broszura poświęcona jest aktualnemu obecnie zagadnieniu obrony państwa. Ponieważ zagadnienie to w warunkach współczesnej wojny związane jest ściśle z organizacją całego życia państwowego we wszystkich niemal jego dziedzinach, przeto autor porusza w swej broszurze nader obfity materjał. Praca składa się z następujących rozdziałów: ogólna organizacja obrony państwa; organizacja władz państwowych, polityka zagraniczna; wewnętrzny stan polityczny, siła zbrojna; transport; środki łączności; przemysł; aprowizacja i gospodarstwo wiejskie; handel wewnętrzny i zagraniczny; finanse; służba bezpieczeństwa; kontrola; kierownictwo przygotowania obrony kraju; organ badający zagadnienia obrony; poszczególne organy przygotowania obrony; całokształt zagadnienia obrony państwa.

ORGANIZACJA WOJSKA.

CHARLES HENRY—*L'armée polonaise. Préf. de M. Paul Painlévé.. Avec une lettre du gén. Gouraud... — Paris, Ed. de la Griffe.—Str. 95, 1 nlb — C.B.W. sygn. 110.756/II.*

Niewielka książeczka, zasługująca jednak na uwagę ze względu na jej zadanie spopularyzowania wojska polskiego we Francji. Autor ujął swą pracę w 6 rozdziałach: Pierwszy daje rzut oka na historję wojska polskiego od w. XII do XX, dalsze rozdziały obejmują walkę Polski o niepodległość w okresie wojny światowej.

Następnie omawia autor formacje wschodnie i armję gen. Hallera oraz wojsko polskie w wojnie 1918—1920.

Ostatnie dwa rozdziały są poświęcone obecnej organizacji wojska polskiego i „wielkim manewrom 1925". Cała praca aczkolwiek może trochę powierzchowna i nie wolna od błędów, daje przeciętnemu czytelnikowi francuskiemu ogólne pojęcie o rzeczach i faktach naogół zapewne bardzo mało albo i zupełnie nieznanych.

SMIŁGA J.—*Wojennyje oczerki. Moskwa, 1922, „Ekwator".—Str. 119. C.B.W. sygn. 66.638/II.*

Członek Rewolucyjnej Rady Wojennej Republiki, Smiłga zebrał w tej książce szereg swych artykułów i mów, w których porusza różne zagadnienia związane z systemem milicyjnym, sprawą stosunku komisarzy politycznych do dowódców i t. p. Oprócz tego znajdujemy tutaj bardzo ciekawe po raz pierwszy publikowane materjały do rokoszu Mironowa, dowódcy dońskiego korpusu jazdy sowieckiej, i Dumienki, dowódcy II korpusu jazdy.

OGÓLNE WYSZKOLENIE WOJSKA.

ZUCCARELLI T., *lt.—Comment on se débrouille au régiment. 5 édit. Paris, 1926, Lavauzelle.—Str. 32.—C.B.W. sygn. 32.953/I.*

Autor stara się zapoznać żołnierza z życiem pułku, dzieląc swe uwagi na trzy części: a) na moralne obowiązki żołnierza; b) na obowiązki techniczne służby; c) na dodatki, w których omawia typowe choroby żołnierskie i szczególne wypadki życia żołnierza. Każdą z części rozbija autor na krótkie ustępy, napisane serdecznie i jasno, a dotyczące np. w I części ogólnych obowiązków poborowego wobec władz poborowych, wobec oddziału wyznaczonego, wobec chorągwi pułkowej, wobec społeczeństwa oraz rodziny; dalej porusza autor stosuski koleżeństwa, obowiązki wobec przełożonych, wobec

ćwiczeń, przejazdów koleją; obowiązki wobec służby w polu i w czasie bitwy, zachowanie się w czasie działań nocnych, podczas marszów, postojów i t. d.

Jak świadczy piąte wydanie książeczki, praca ta spotkała się z niezwykle życzliwem przyjęciem.

KAWALERJA.

WRIEMIENNYJ BOJEWOJ USTAW KONNICY R.K.K.A. CZ. I. — *Podgotowka bojca wsadnika i jego konia. Cz. II. Stroi i bojewyje poriadki w konnice. Moskwa, 1924, Gosudarstwiennoje Wojennoje Izdatielstwo.—Cz. I. str. 417, cz. II— str. 223.—C.B.W. sygn. 27.173/I.*

Sowiecki regulamin kawalerji z r. 1924 jest pierwszym regulaminem rosyjskiej kawalerji, uwzględniającym doświadczenia wojny światowej i domowej, gdyż uprzedni regulamin z r. 1920 był tylko nieudolną przeróbką przedwojennego regulaminu z r. 1912, nie liczącą się zupełnie z ogromnym rozwojem środków walki od czasów wybuchu wojny światowej. Między innemi zawierał on nakaz szarżowania na zwarte jednostki piechoty z dużych odległości, co w związku z ogromnem wzmożeniem potęgi ognia stało się nonsensem.

LOTNICTWO.

ANOSZCZENKO N.—*Wojna w wozduchie. Moskwa, 1923, Izdatielstwo „Wojennyj Wiestnik“.—Str. 170.—C.B.W. sygn. 66.057/II.*

Sowiecki pilot wojskowy Anoszczenko daje w swej książce ogólny pogląd na zagadnienia wojny powietrznej, wyprowadzając zeń pewne zasadnicze wnioski, które winny być znane jak najszerszym warstwom.

Oprócz tego jednak popularyzatorskiego zadania swej pracy, autor, chcąc w miarę możności uzupełnić brak poważniejszej literatury rosyjskiej w dziedzinie lotnictwa, zebrał w niej dość obfity materjał.

Książka odznacza się jasnym i ciekawym wykładem.

SŁUŻBA SANITARNA.

MILLET A. H., *méd. maj.—Au Maroc. Ce que tout officier ou médecin doit savoir. 3 édit. Paris, 1926, Lavauzelle.—Str. 111.—C.B.W. sygn. 110 887/II.*

Lekarz wojskowy, który przebył w głębi Marokka szereg lat, zapoznaje czytelnika z trybem życia lekarza w tej krainie. Autor ujmuje rzecz pod kątem czysto praktycznym i przechodzi z czytelnikiem wszystkie stadja przeżyć lekarza, począwszy od chwili wyjazdu z Francji i wszędzie poucza o sposobie zachowania się w nowych warunkach, o środkach, w które trzeba się zaopatrzyć, o stosunkach, zwyczajach i ludziach, z któremi będzie trzeba żyć, o niebezpieczeństwach, które zagrażają przybyszowi, o urządzeniach, które należy wprowadzić. Jestto naprawdę rodzaj przewodnika, napisanego przez doświadczonego i rozumnego lekarza.

SZKOLNICTWO WOJSKOWE.

AWINOWICKIJ J. L.—*Sowietskije wojenno-uczebnyje zawiedienija za 4 goda (1918—1922). Moskwa, 1922, Wysszij Wojennyj Riedakcjonnyj Sowiet.—Str. 52.— C.B.W. sygn. 42.273/II.*

Jak wskazuje tytuł książka omawia powstanie i rozwój sowieckich szkół wojskowych. Rozdział pierwszy poświęcony jest utworzeniu nowych komu-

nistycznych szkół na miejsce rozwiązanych dawnych. Szkoły te nosiły początkowo nazwę „Kursy instruktorskie dowódców R.K.K.A.“, później zaś „Sowieckie kursy przygotowujące dowódców R.K.K.A.“. II rozdział omawia wojskową oraz polityczno-oświatową działalnosć wojskowych zakładów naukowych. III poświęcony udziałowi szkół wojskowych w wojnie domowej. Autor podaje tutaj wyciągi z rozkazów pochwalnych, przedstawiając szczegółowo udział czerwonych kursantów w walkach z armją gen. Judenicza o Piotrogród jesienią 1919 r. Rozdziały IV i V omawiają udział szkół wojskowych w życiu gospodarczem kraju oraz pomoc okazywaną przez nie obszarom dotkniętym klęską głodu.

STRATEGJA I TAKTYKA.

BASTICO, *col.—L'Evoluzione dell' Arte della Guerra. T. I — III. Firenze, 1925, Carpigiani Zipoli.—Str. IV, 176+264+158.—C.B.W. sygn. 110.508/II.*

Praca ta, stanowiąca rodzaj podręcznika dla oficerów, dzieli sie na trzy części. I.—Wojna w przeszłości; II.—Wojna w wieku XX; III.—Wojna w przyszłości. Część I jest odzwierciedleniem doktryn wojennych od czasów najdawniejszych do Moltkego. Część II — omawia czasy po Moltkem a więc wojnę turecko-rosyjską, angielsko-boerską, rosyjsko-japońską, daje charakterystykę doktryny niemieckiej, francuskiej, włoskiej, wreszcie przechodzi do wojny światowej, charakteryzując wszystkie doktryny i plany wojenne poszczególnych państw. Część III — obok syntezy wszystkich doktryn omawia zagadnienia związane z wojną przyszłości, a więc rozwój i organizację poszczególnych broni—piechoty, artylerji, kawalerji, inżynierji, lotnictwa, stan i rozwój środków chemicznych, fortyfikacyjnych, kolejnictwa, łączności i służb.

DYBIENKO P.—*Wojennaja doktrina i ewolucja armii. Odessa, 1922.—Str. 63.—C.B.W. sygn. 67.875/II.*

Autor, słuchacz sowieckiej Akademji Wojskowej, stara się na podstawie doświadczenia rosyjskiej wojny domowej, do której badania przystępuje z punktu widzenia marksizmu, scharakteryzować typowe dla wojska rewolucyjnego właściwości, taktyki i strategji.

Książka omawia następujące zagadnienia, poświęcając każdemu z nich oddzielny rozdział: I Co to jest doktryna wojskowa; II Ewolucja doktryny wojskowej; III Doktryna wojskowa w epoce rozkwitu kapitalizmu; IV Przyczyny zwycięstw i klęsk; V Doktryna wojska klasowego; VI Obrona czy natarcie.

LESZCZINSKIJ W. W.—*Mładszemu komandiru i riadowomu bojcu uczenije o wojnie. Leningrad, 1925, Wojennoje Izdatielstwo Leningradskogo Wojennogo Okruga.—Str. 79.—C.B.W. sygn. 69.644/II.*

Jak wskazuje tytuł książki jest to podręcznik zawierający elementarz wiadomości z taktyki, przeznaczony dla szeregowców i podoficerów wojska sowieckiego. Napisany jest b. przystępnie; szereg przykładów zaczerpniętych z wojny światowej i rosyjskiej wojny domowej barwnie ilustruje teoretyczne założenia.

Składa się książka z 9 rozdziałów: I Wstęp (przyczyny i powody wojny); II Zasadnicze czynniki walki; III Służba ubezpieczenia; IV Rodzaje i sposoby walki; V Żywa siła; VI Ogień; VII Walka ognia i terenu; VIII Rozwój szyków bojowych; IX Serce bohatera i władza maszyn.

RENDULIČ—*Neues Handbuch der Taktik. Für die Truppe bearbeitet. Charlottenburg, 1926, Off. Worte.—Str. VII, 285.—C.B.W. sygn. 110.145/I.*

W pracy opartej na regulaminach wojska niemieckiego autor rozpatruje składowe elementy taktyki współczesnej. Część pierwszą poświęca omówieniu poszczególnych broni i ich środków walki; w drugiej wyjaśnia główne za-

sady prowadzenia walki, a w trzeciej omawia przebieg walki w natarciu i w obronie. Podstawowym punktem wywodów autora, jest ciągłe akcentowanie współdziałania różnych broni.

PRZEMYSŁ WOJSKOWY.

HERRIOT EDOUARD—*Lyon pendant la guerre. Histoire économique et sociale de la Guerre Mondiale. Série française. Etudes d'histoire locale. Paris, Publications de la dotation Carnegie pour la paix internationale.—Str. XVI, 99. — C.B.W. sygn. 110.379/II.*

Autor, b. prezydent rady ministrów Rzeczypospolitej Francuskiej, mer Lyonu w okresie wojny światowej, napisał tę pracę dla wydawnictwa Carnegiego jako jedną z cyklu monografij, poświęconych zobrazowaniu życia ekonomicznego i społecznego kilku najważniejszych miast francuskich w czasie wojny.

W szczupłej co do rozmiarów lecz wartościowej pod względem treści rozprawie przedstawia on wysiłki tego ważnego ośrodka przemysłowego, zmierzające do podtrzymania normalnego życia ekonomicznego, przy stosowaniu przemysłu do potrzeb wojennych, zwłaszcza w zakresie umundurowania armji, organizacji pomocy dla uchodźców i jeńców, wyżywienia i zaopatrzenia ludności i t. d. Osobną kartę poświęca autor „twórczej" stronie wojny, wyrażającej się w powołaniu do życia szeregu nowych instytucyj, zrodzonych z potrzeb chwili, nie bez wydatnej zresztą pomocy amerykańskiej, czy to w zakresie walki z gruźlicą czy szkolnictwa lub opieki społecznej.

Przedstawienie jasne i zwięzłe, poparte licznemi zestawieniami cyfrowemi, podanemi w samym tekście i dlatego żywiej wrażającemi się w pamięć czytelnika, jeszcze bardziej zaleca tę ciekawą książkę.

ŚRODKI TRANSPORTOWE.

CAMON, *gén.—La motorisation de l'armée et la manoeuvre strategique. Paris, 1926, Levrault.—Str. 281.—C.B.W. sygn. 110.946/II.*

W dyskusję o reorganizacji służby wojskowej i o związanych z tem reformach wojskowych, rzuca książka gen. Camona szeroko omówione zagadnienie motoryzacji zaprzęgu w wojsku. Zarówno względy taktyczne jak techniczno-wojskowe, a specjalnie środki chemiczne utrudniają w wysokim stopniu użycie konia w dzisiejszych warunkach walki i nakazują liczyć się z coraz szerszem użyciem mechanicznych środków. Książka gen. Camona znanego autora studjów napoleońskich, wnosi do tego zagadnienia nowe oświetlenienie.

GEOGRAFJA POLITYCZNA I WOJSKOWA.

KORSUN N. G. — *Piersja. Moskwa, 1923, Wysszij Wojennyj Riedakcjonnyj Sowiet.—Str. 102.—C.B.W. sygn. 27.243/II.*

Książka zawiera wykłady geografji wojskowej Persji wygłoszone na II kursie wydziału wschodniego sowieckiej Akademji Wojskowej i składa się z 2 zasadniczych części: wojskowo-geograficznej i wojskowo-statystycznej.

Część I omawia położenie geograficzne Persji, orografję, pustynie i równiny, stan lasów, klimat, grunt i hydrografję.

Część II składa się z następujących rozdziałów: 1) ustrój państwowy; 2) podział administracyjny; 3) ludność; 4) stan gospodarczy: a) rolnictwo, b) hodowla bydła, c) przemysł wiejski, d) gospodarka leśna, e) przemysł górniczy, f) przemysł fabryczny; 5) handel; 6) finanse; 7) środki komunikacji i transportu; 8) poczta i telegraf; 9) wnioski ogólne.

Osobny rozdział poświęcony jest wojsku perskiemu.

Na końcu książki podane są: tablica maszrut karawan na głównych perskich szlakach handlowych, tablica miar oraz bibljografja zawierająca 67 tytułów książek o Persji. O ile chodzi o prace rosyjskie to bibljografja ta jest zdaje się zupełnie wyczerpująca, natomiast z prac zagranicznych wymientone są tylko 2 angielskie i 1 francuska.

LAIS R., *Prof.—Zwischen Maas und Mosel. Die Kriegsschauplätze 1914—1918, geologisch dargestellt. Heft 3. Berlin, 1925, Verl. Gebrüder Borntraeger.—Str. 3+115— C.B.W. sygn. 110 598/II.*

Przedmiotem trzeciego zeszytu wydawnictwa zbiorowego, obejmującego geologiczne opisy terenów, na których toczyła się wielka wojna, jest teren operacyjny między rzekami Mozą i Moselą. Pierwszy opracowywał ten teren Buvignier w roku 1852 a w 31 lat później Wohlhemuth. Szczególnie doniosłemi okazały się badania Joly, van Verneke'a i Klüppela. Wojna pozycyjna dostarczyła bardzo wiele materjału, którego nie znali poprzedni badacze, a który zużytkowali geologowie wojenni.

Tytuły rozdziałów: I—Granice terytorjum. Krajobrazowy i geologiczny układ terytorjum. II — Uwarstwowienie przestrzeni między Mozą i Moselą. III—Tektonika przestrzeni między Mozą i Moselą. IV—Zagadnienia geologiczno-techniczne.

MIECZNIKOW LEW — *Ciwilizacja i wielikije istoriczeskije rieki. Moskwa, 1924, „Golos Truda"—Str. 255.*

Leon Miecznikow brat słynnego biologa Eljasza, daje w swej książce geograficzną teorję postępu i rozwoju socjalnego.

Po scharakteryzowaniu wpływu astronomicznych, klimatycznych, botanicznych i zoologicznych czynników na życie ludzkie, dochodzi do wniosku, że w sprawie powstania kultury i cywilizacji najważniejsza rola przypada w udziale wielkim rzekom. Rzeki te zmusiły ludzi mieszkających nad ich brzegami do wspólnej pracy, czego najlepszym dowodem są kanały Nilu, ucząc ich solidarności. Historję rozwoju ludzkości dzieli na 3 epoki: rzeczną, śródziemnomorską i oceaniczną.

Książka składa się z 11 rozdziałów: 1) Co to jest postęp; 2) Postęp w historji; 3) Geograficzna synteza historji; 4) Rasy ludzkie; 5) Środowisko; 6) Wielkie okresy historyczne; 7) Strefy cywilizacyj rzecznych; 8) Nil i cywilizacja egipska; 9) Tygrys i Eufrates; 10) Indus i Ganges; 11) Hoang-ho i Jang-tse-kiang.

SNIESARIEW A. E.—*Awganistan. Moskwa, 1926, Gosudarstwiennoje Izdatelstwo.—Str. 244.—C.B.W. sygn. 66.485/II.*

Autor w r. 1920 wykładał na wydziale wschodnim sowieckiej Akademji Wojskowej geografję wojskową t. zw. wschodu środkowego. Książka o Afganistanie jest częścią tych wykładów.

W pierwszym rozdziale Sniesariew daje bilbjografję rozumową najważniejszych angielskich i rosyjskich prac o Afganistanie. Rozdziały od drugiego do szóstego włącznie poświęcone są położeniu geograficznemu Afganistanu, jego granicom z Rosją, Indjami, Persją i Beludżystanem, opisowi powierzchni kraju, klimatu, ludności, ustroju, prawodawstwa i gospodarki. Rozdziały siódmy i ósmy zawierają opis terytorjum Afganistanu pod względem wojskowym oraz wiadomości o wojsku afganistańskiem i jego charakterystykę. Wreszcie dziewiąty rozdział omawia stosunki rosyjsko-afganistańskie w ich rozwoju historycznym.

POLITYKA.

KIERIENSKIJ A.—*Iz daloka. Paryż, 1922, Powołockij.—Str. 249.*

Książka składa się z szeregu artykułów przeważnie publicystycznych pisanych przez Kierenskiego w latach 1920—1921 na różne aktualne wówczas

tematy polityczne. Dzielą się one na 7 rozdziałów: I—klęska głodu w Rosji; II—bolszewizm i socjalizm; III—w Rosji Sowieckiej; IV—generałowie (artykuły poświęcone przywódcom ruchu antybolszewickiego, głównie Wranglowi, do którego autor odnosi się wybitnie nieprzychylnie); V—Polska (sprawa pokoju ryskiego, stosunek Polski do Rosji i t. d.); VI—Europa i Rosja; VII—Rok 1917 (szereg szkiców omawiających pierwotny przebieg rewolucji rosyjskiej od abdykacji Mikołaja II do przewrotu bolszewickiego).

ISCHOD K WOSTOKU. *Priedczuwstwija i swierszenija. Utwierżdienije Jewrazijcew. Sofja, 1921.—Str. 125.*

Jest to praca zbiorowa poświęcona ugruntowaniu założeń euroazjatyzmu, t. j. kierunku głoszącego, że kultura rosyjska jest wytworem pierwiastków słowiańskich i azjatyckich i jako taka stanowi zupełnie zamkniętą w sobie całość odrębną od kultury zachodnio-europejskiej. Przyszłość Rosji leży w ścisłej jej współpracy z ludami azjatyckiemi.

Składa się ona z 10 artykułów napisanych przez Piotra Sawickiego, P. Suwczinskiego, ks. Trubieckiego i Jerzego Fłorowskiego.

KIN D. — *Put' k oktiabriu. Moskwa, 1924, Gosudarstwiennoje Wojennoje Izdatielstwo.—Str. 83.*

Jest to praca agitacyjna, mająca wykazać logiczną konieczność przewrotu komunistycznego w Europie powojennej, którą rządy kapitalistyczne postawiły nad brzegiem przepaści. Składa się z następujących rozdziałów: I—Imperializm; wojna światowa; jej przyczyny i skutki. II—Udział Rosji w wojnie światowej. III—Skutki wojny światowej. IV—Powojenne traktaty. V—Upadek autokratyzmu; od lutego do października. VI—Rewolucja październikowa.

RABOTA ESEROW ZA GRANICEJ. *Moskwa, 1922, Gosudarstwiennoje Izdatielstwo.—Str. 85.*

Książka zawiera szereg dokumentów zaczerpniętych z paryskiego archiwum partji socjal-rewolucjonistów, które zostało wykradzione przez bolszewików. Rząd sowiecki w związku z procesem wytoczonym latem 1922 r. centralnemu komitetowi partji, opublikował te materjały, wykazując, że socjal-rewolucjoniści prowadzili wrogą Rosji sowieckiej działalność.

Podane są głównie materjały wykazujące udział socjal-rewolucjonistów w organizacji powstania kronsztadzkiego oraz powstań chłopskich w Czarnomorskiej gubernji, a także ich kontakt z wywiadem francuskim.

TRUDY UCZREDITIELNOJ KONFIERENCJI RUSSKAGO NARODNO-MONARCHICZESKAGO SOJUZA. *München, 1922, Knigoizdatielstwo „Wozstanowlenije".—Str. 76.*

W dn. 25. III — 5. IV 1922 r. odbył się w Berlinie ogólno-emigracyjny zjazd rosyjskich konstytucyjnych monarchistów. Z wybitniejszych działaczy wzięli w nim udział między innymi b. ministrowie Goriemykin i Makłakow. Na zjeździe tym wygłoszono szereg referatów, dotyczących następujących zagadnień: współczesne położenie międzynarodowe, zagadnienia przyszłej odbudowy państwa, zagadnienia ekonomiczne, sprawy bieżące i organizacyjne. Na szczególną uwagę zasługuje ciekawy referat Goriemykina p. t. „Kwestja agrarna", umieszczony w dziale zagadnień ekonomicznych.

POLITYKA FINANSOWA I GOSPODARKA PAŃSTWOWA.

POPOVICS ALEKSANDER, *Dr. — Das Geldwesen im Kriege. Wien, 1925, Hölder.—Str. XIX, 187+19 tabl.—C. B. W. sygn. 110.380/II.*

W omawianej książce porusza autor zagadnienia, złączone z gospodarką finansową Austro-Węgier od roku 1867. Autor przechodzi kolejno etapy, po

jakich szły starania czynników państwowych do uporządkowania, względnie utrzymania ustalonej waluty, zaznajamia czytelników, jakie koleje przechodził wielki Bank Emisyjny, jakie podejmował starania tak w kraju jak i za granicą, jakie rozporządzenia wydano, jak się kształtowały stosunki kredytowe handlowe, polityczne, jaki wpływ na walutę austrjacką wywarła wojna bałkańska, kryzys marokański a wreszcie cały splot zagadnień złączonych z wielką wojną, jak wpływało moratorjum, znikanie waluty złotej, znikanie waluty zdawkowej, inflancja i t. p. i szereg zarządzeń starających się przeciwdziałać temu, względnie czynić zadość potrzebom rynku pieniężnego.

I—Wstęp. II—Gotowość do wojny pod względem finansowym. III—Zapewnienie zaopatrzenia pieniężnego dla państwowych władz administracyjnych z chwilą wybuchu wojny i podczas wojny. IV—Wytyczne dla zadośćuczynienia gospodarczym potrzebom pieniężnym po wybuchu wojny. V—Sposoby zaradzenia wzmagającej się potrzebie waluty zdawkowej w czasie wojny. VI—Zapewnienie obiegu pieniężnego w nieprzyjacielskich okupowanych terytorjach. VII—Sposoby zabezpieczenia posiadania złota i dewiz przez Bank Emisyjny, bilans handlowy w czasie wojny, operacje kredytowe i specjalne posunięcia celem uzyskania zagranicznych środków płatniczych, organizacja handlu przy pomocy środków płatniczych. Kursy dewiz. VII—Obieg banknotów i zdeprecjonowanie pieniądza. Środki do zatamowania inflancji i ich działanie. Ogólne wyniki.

HOMANN-HERIMBERG, *Ing.—Die Kohlenversorgung in Oesterreich während des Krieges. Wirtschafts - und - sozialgeschichte des Weltkrieges. Generalschriftleiter. Prof. Dr. James T. Shotwell. Wien, 1925, Hölder.—Str. XII, 163, XLII. C.B.W. sygn. 110.414/II.*

Książka dotyczy zagadnień, związanych z kwestją zaopatrzenia w węgiel monarchii austrjacko-węgierskiej w czasie wojny.

Zaniedbane górnictwo w Austrji zaczyna się rozwijać dopiero od roku 1854 po wydaniu prawa górniczego. Produkcja węgla jednak nie dorównywa zapotrzebowaniu, to też musiano węgiel przywozić z zagranicy. Wybuch wojny powoduje w wydobywaniu węgla nowe trudności przez powołanie do szeregów wielu górników; powstają trudności transportowe z powodu zajęcia kolei pod transporty wojskowe, z powodu niedostatecznego odżywiania górników. Objazd kopalń przez ministra robót publicznych wywiera tylko połowiczny skutek. Następują różne sposoby racjonalnego podziału węgla, stwarza się odpowiednie komisje i tym sposobem z trudem udaje się przetrzymać kryzys węglowy.

Książka rozpada się na następujące rozdziały: I—Wydobywanie węgla w Austrji przed wojną. II—Produkcja, przywóz i wywóz, następnie zużycie węgla w latach 1914—1918. Stosunek do Niemiec i do Węgier. III — Administracyjne środki zaradcze celem utrzymania i wzmożenia produkcji węglowej. IV—Sprawy robotnicze w górnictwie węglowem. V—Zapotrzebowanie węgla w szczególności w odniesieniu do najważniejszych grup. VI—Wydobywanie węgla. VII—Organizacja rozdziału węgla. VIII—Starania o ograniczenie potrzeb na materjał opałowy, zasady oszczędności przy opalaniu i oświetlaniu. IX—Zaopatrzenie w węgiel Wiednia. X — Przeszkody w dostarczaniu węgla z powodu trudności komunikacyjnych. Wzmożenie zaopatrzenia węgla dla kolejnictwa. XI—Rozwój ceny węgla w czasie wojny, wpływ zarządzeń państwa w tym kierunku. XII—Gospodarstwo węglowe w krajach okupowanych. Wyzyskanie kopalń węgla w okręgach węglowych Dąbrowy.

PRAWO.

PIERIETIERSKIJ I. S.—*Wozdusznoje prawo. Moskwa, 1923, Izdanje żurnała „Wiestnik Wozdusznogo Flota". Izdanje 2-oje isprawlennoje i dopołniennoje. — Str. 140+III.—C.B.W. sygn. 66.913/II.*

Książka nosi charakter podręcznikowo - informacyjny i przeznaczona jest dla słuchaczy szkół lotniczych oraz osób pracujących na polu lotnictwa

lub interesujących się jego zagadnieniami. Jest to jedna z pierwszych prób systematycznego wykładu prawodawstwa lotniczego.

Książka składa się z następujących rozdziałów: I—Wstęp (ogólne pojęcie prawa lotniczego i jego rozwój); II—Prawo do przestrzeni powietrznej; III—Środki komunikacji powietrznej; IV—Prawidła komunikacji powietrznej; V—Specjalne gwarancje przed pogwałceniem przez komunikację lotniczą państwowych i społecznych interesów; VI—Przedsiębiorstwa dla komunikacji lotniczej; VII—Regulowanie transportów powietrznych; VIII—Regulowanie lotów sportowych; IX—Przestępstwa lotnicze; X—Odpowiedzialność cywilna; XI—Prawne normowanie wojny powietrznej.

HISTORJA POLITYCZNA.

ARSZINOW — *Istorija machnowskogo dwiženija (1918 — 1921 gg.). Berlin, 1923, Izdanije „Gruppy russkich anarchistow w Giermanji". — Str. 258 + 1 portret +1 mapka.*

Książka zawiera dzieje jednego z najwięcej znanych oddziałów powstańczych na Ukrainie, na którego czele stał Nestor Machno, małorolny chłop z Hulaj Pola, dawny anarchista. Działalność oddziałów machnowskich rozpoczęła się latem 1918 r. walką z rządem hetmana Skoropadskiego oraz okupującem Ukrainę wojskiem austrjacko-niemieckiem. Po wycofaniu się Niemców i Austrjaków oraz upadku rządów hetmańskich, Machno walczył z Petlurą, Dienikinem Wranglem i bolszewikami. Ci ostatni zawierali z nim 2-krotne przymierze przeciw Dienikinowi i Wranglowi. W tym okresie Machno licząc w swych szeregach około 40.000 ludzi panował nad znaczną częścią Jekatierinosławskiej i Taurydzkiej gubernij. Wysunął on popularne wśród chłopów hasło jak najdalej posuniętego samorządu poszczególnych gmin, stwarzając w ten sposób pewnego rodzaju federację anarchistyczną z ośrodkiem w Hulaj-Polu.

Po rozbiciu Wrangla rząd sowiecki przystąpił do likwidacji machnowskich oddziałów. Walka z nimi była krwawa i bardzo uporczywa. Dopiero w sierpniu 1921 udało się, ówczesnemu dowódcy wojsk sowieckich na Ukrainie, Frunzemu przy użyciu licznej kawalerji Budiennego rozgromić machnowców i resztki ich z kilkakrotnie rannym Machno wyprzeć na terytorjum Rumunji.

Autor książki, rosyjski działacz anarchistyczny, spędził dłuższy czas w sztabie oddziałów machnowskich, kierując pracą kulturalno-oświatową. Apoteozuje on ogromnie działalność Machno.

BAYERISCHE DOKUMENTE ZUM KRIEGSAUSBRUCH *und zum Versailler Schuldspruch. Im Auftrage des Bayerischen Landtags herausgegeben vom Abgeordneten Dr. P. Dirr. München, Berlin, 1924. Oldenburg. — Str. XCIV, 260.— C.B.W. sygn. 110.559/II.*

Na wiosnę roku 1919 poseł dr. Dirr postawił w Komisji Spraw Zagranicznych sejmu bawarskiego wniosek dokładnego zbadania przebiegu polityki bawarskiej podczas wojny i w czasie rewolucji; impuls do tego dało w pierwszym rzędzie ogłoszenie aktów przez Kurt Eisnera w listopadzie 1918, które wywarło w swoim czasie ogromne wrażenie nie tylko w kraju ale i zagranicą. Po próbie badania komisyjnego przekonano się, że sprawa wymaga badania źródłowego dr. Dirr podjął się tego zadania i wynik swej pracy przedłożył w druku sejmowi w lutym 1922. Pierwsze wydanie książkowe ukazało się jesienią roku 1922, a drugie w roku 1924.

Praca dzieli się na trzy części: A. Opublikowanie aktów przez prezesa rady ministrów Eisnera i wersalska przypowieść o winie. I—Publikacja z 23 listopada 1918 i jej autentyczna podstawa. II—Działania w Wersalu. III—Przed opublikowaniem IV—Po opublikowaniu V—Zerwanie z Berlinem. VI—Osobliwe losy dokumentów B. Raporty poselstw bawarskich z ostatnich tygodni przed wojną. C. Uzupełnienia i dodatki.

BICILLI P. M, *prof.— Oczerki tieorji istoriczeskoj nauki. Praga, 1925, „Plamia".—Str. 338.*

Cechą charakterystyczną prac historycznych z okresu powojennego jest ich dążenie do syntezy, do stworzenia trwałych zasad poruszanych w nich problematów. Odbiciem tego w dziedzinie monografij poświęconych teoretycznym zagadnieniom historji jest znaczna ilość prac z zakresu filozofji i teorji historji. Jedną z takich prac jest książka prof. Bicilli. Autor, idąc wślad za włoskim historykiem Benedyktem Croce, wprowadza pojęcie teorji historji, pod którem rozumie jej treść istotną.

Książka składa się z 4 szkiców: I—Istota historji; II—Antynomja historji i kryzys nauki historycznej; III—Objekt historyczny i problemat syntezy historycznej; IV—Nowa filozofja historji.

BIRT THEODOR — *Alexander der Grosse u. das Weltgriechentum bis zum Erscheinen Jesu. Leipzig, 1925, Quelle-Meyer Verlag. — Str. 505. — C.B.W. sygn. 110.553/II.*

Autor chciał dać coś więcej ponad biografję lub historję wojenną. Dowodzi bowiem, że należyte zrozumienie i właściwa ocena wielkiego Macedończyka zbliża nas do najwyższych wartości antycznej kultury. Wszak powodzenia wojenne Aleksandra stworzyły jedynie dogodne podłoże do wybujania nowego życia umysłowego, które ze zdumiewającą mocą i bogactwem wybuchnąwszy, znalazło ujęcie w naukach, sztukach i pobożności. Bezpośrednie następstwo zwycięstw Aleksandra to ogarniający cały świat hellenizm. W krótkim swem życiu (żył lat 32, z czego 13 panował) człowiek ten stworzył nową epokę przekreślając swemi czynami dotychczasowy układ rzeczywistości. To samo czynili po nim inni, jak Cezar, Konstantyn, Karol Wielki wreszcie Napoleon. Autor przeprowadza paralelę między Aleksandrem i Napoleonem i sądzi, że pod względem wielkości duszy Macedończyk przewyższył Korsykańczyka. Uważa również, że spadek pierwszego donioślejszy od spuścizny drugiego. Monarchja stworzona przez Napoleona rozpadła się przed śmiercią twórcy, monarchja Aleksandra—skutkiem jego śmierci. Napoleon nie pozostawił spadkobierców swej idei, senat rzymski natomiast i cesarze z chlubą poczytywali się za spadkobierców Aleksandra.

DAVID HEINRICH, *Dr.—Englands europäische Politik im XIX J. Von den franz. Revoluzionskriegen bis zum Tode Palmerstons. Leipzig, 1924, Bircher. — Str. XXIII, 496.—C.B.W. sygn. 26.186/II.*

Wojna światowa wznieciła namiętną dyskusję, mającą na celu ustalenie odpowiedzialności za wywołanie wojny. Zwłaszcza Anglja i jej polityka były celem zarzutów i napaści. Zdaniem autora porozumienie między narodami jest uwarunkowane wzajemnem zrozumieniem życia politycznego. Wzgląd ten był dla niego podnietą do napisania książki o angielskiej polityce zagranicznej w XIX w. Książka ta jest w istocie gloryfikacją polityki angielskiej. Treść tytułów: I Księga.—Angielska polityka do śmierci Canninga. II Księga.— Początki polityki Palmerstona. III Księga.—Polityczne ustosunkowanie się Anglji do Szwajcarji oraz do walk niepodległościowych Węgrów i Włochów. IV Księga.—Zamknięcie.

FESTER RICHARD — *Die Politik Kaiser Karls und der Wendepunkt des Weltkrieges. München, 1925, Lehmann.—Str. XV, 310. — C.B.W. sygn. 110.555/II.*

Głównym tematem książki jest omówienie misji księcia Sykstusa Parmeńskiego i stosunku Ententy do cesarza Karola. Autor opiera się w pierwszym rzędzie na aktach misji ks. Sykstusa, aktach francuskiego Sztabu Generalnego i na aktach drugiej podkomisji do spraw pokojowych Wilsona, a pozatem na zeznaniach świadków, między innemi Cramona, Helfericha, Kuhla, Ludendorffa, Nikolaia i Zimmermanna. Sam autor przyznaje, że pracy nie pisał „sine ira", ponieważ rana zadana narodowi niemieckiemu jest jeszcze zbyt świeża, ze względu jednak na przytoczone dokumenty dzieło nie jest

bez wartości. Tytuły rozdziałów: Przedmowa. Źródła drukowane. A. Akta. B. Zeznania świadków. I—Arcyksiążę Karol i dom Parmeński. II—Propozycje pokojowe z dn. 12 XII. 1916. III—Misja księcia Sykstusa. IV — Kryzys wielkiej wojny. V—Koniec możliwości zawarcia pokoju. VI—Zakończenie. Dodatki.

GROMAIRE GEORGES, *prof. — L'occupation allemande en France (1914—1918). (Collection de mémoires études et documents pour servir à l'histoire de la guerre mondiale). Paris, 1925, Payot.—Str. 501, 1 mapa.—C.B.W. sygn. 110.497/II.*

Obszerna praca autora dwóch dzieł p. t. „La littérature patriotique en Allemagne, 1800—1815" i „Démocratie et l'éducation", poświęcona jest szczegółowemu przedstawieniu rządów niemieckich w okupowanej części Francji.

Autorowi chodziło o ujęcie możliwie dokładne samego systemu i celu tych rządów, zarówno ze względów historycznych, jak również politycznych i psychologicznych. „Obraz spustoszeń poczynionych przez Niemców" jest, zdaniem autora, najlepszym komentarzem do „artykułów traktatu wersalskiego żądającego odszkodowań", pod względem psychologicznym zaś spostrzeżenia te są ważne, gdyż „w czasach pokojowych naród odsłania tylko częściowo swoje oblicze", stąd płynie nauka, że dokładnie można poznać wroga tylko w czasach wojennych.

Przy pracy swej oparł się autor przedewszystkiem na specjalnej ankiecie, zbierając relacje mieszkańców terenu zajętego, uwzględniając możliwie największą liczbę miejscowości oraz indagując ludzi wszelkich stanów i zestawiając ze sobą krytycznie ich świadectwa; uwzględnił następnie wydawnictwa oficjalne, wyciągając z nich dane statystyczne, pozostawił natomiast na razie na boku literaturę pamiętnikarską. Oczywiście nie mógł być dostępny autorowi jako osobie prywatnej, urzędowy materjał archiwalny, zwłaszcza niemiecki.

Książka Gromaire'a, pomijając niektóre zapewne zbyt daleko idące wywody, może zainteresować specjalnie czytelnika polskiego ze względu na ciekawą charakterystykę niemieckiego systemu prowadzenia wojennej polityki ekonomicznej, którą dobrze poznały i polskie ziemie w okresie wojny światowej.

Nasuwają się pod tym względem liczne analogje pomiędzy krajami zdobywanemi na zachodzie a „oswabadzanemi" na wschodzie.

Książkę uzupełnia indeks miejscowości, mapa terytorjum okupowanego oraz zestawienie bibljograficzne.

MANGIN, *gén. — Des hommes et de faits. Paris, 1923, Plon-Nourit et C-o.—Str. 5 nlb., 270, 1 nlb., 1 mapka.—C.B.W. sygn. 110.177/I.*

Autor znanego dzieła p. t. „*Comment finit la guerre*". (*Paris, 1920, Plon. —C.B.W. sygn. 21.162/I)*, daje w tej pracy szereg artykułów, zawierających krótkie zarysy biograficzne wodzów francuskich, poświęcone pewnym momentom wielkiej wojny i wypływającym z niej wskazówkom.

Dla nas ciekawy jest specjalnie pogląd Mangin'a na znaczenie Polski i Rumunji jako barjery dla Rosji bolszewickiej, mówiąc o bitwie warszawskiej r. 1920, nie waha się autor stwierdzić, że ten fakt ma tę samą doniosłość dla historji powszechnej, co zwycięstwo Jana Sobieskiego pod Wiedniem, gdyż „za wszelką cenę należy przeszkodzić połączeniu się przeciwko światu cywilizowanemu barbarzyństwa germańskiego z barbarzyństwem azjatyckiem".

MIELGUNOW S. G.—*Religiozno-obszczestwiennyje dwiżenija XVII—XVIII ww. w Rossiji. Moskwa, 1922, „Zadruga".—Str. 135.*

Książka znanego historyka rosyjskiego prof. Mielgunowa daje systematyczny przegląd rosyjskich ruchów społeczno-religijnych w XVII i XVIII stuleciu, przedstawionych w ich genetycznej kolejności.

Ruchom XVII stulecia poświęcone są następujące szkice: I — Wschód i Zachód; II—Reforma kościelna; III—Protest społeczeństwa; IV — Zaburzenia

ludowe; V — Rozłam w kościele prawosławnym i opozycja narodowa; VI — Bunty strzeleckie.

Serja szkiców z XVIII stulecia obejmuje: I—Reformy Piotra; II — Opozycja ludowa; nauka o antychryście; III — Zaburzenia; IV — Ucieczki i samobójstwa masowe (na tle psychozy religijnej); V—Ośrodki staroobrzędowców; VI—Ewolucja staroobrzędowców; VII — Powstanie Pugaczewa; VIII — Staroobrzędowcy i sektanci.

MSTISŁAWSKIJ S.—*Piat' dniej. Berlin—Pietierburg—Moskwa, 1922, Izdatielstwo Grżebina.—Str. 161.*

Autor tej książki, bibljotekarz rosyjskiej Akademji Sztabu Generalnego Masłowskij (syn znanego generała i pisarza wojskowego), członek lewego odłamu partji socjal-rewolucjonistów, używający pseudominu partyjnego Mstisławskij, brał czynny udział we wszystkich ważniejszych wypadkach rewolucji rosyjskiej w okresie pomiędzy abdykacją Mikołaja II a przewrotem bolszewickim.

Książka jego jest właściwie pamiętnikiem, pisanym nader barwnie. Pięć historycznych dni, których dzieje przedstawia Mstisławskij, to: upadek monarchji, proklamowanie rządu tymczasowego; aresztowanie Mikołaja II przez petersburski komitet wykonawczy Rady Robotniczych i Żołnierskich Delegatów, przewrót bolszewicki oraz rozpędzenie przez bolszewików zgromadzenia narodowego.

POINCARÉ RAYMOND.—*Au service de la France. Neuf années de souvenirs. Paris, 1926, Plon. T. I—II.—Str. 391+429 —C.B.W. sygn. 110.826/II.*

Nadzwyczaj ciekawa książka, wprowadzająca czytelnika, pod formą pamiętnika, za kulisy wielkiej polityki europejskiej przedwojennej od chwili utworzenia pierwszego gabinetu Poincarégo. Omawia więc autor w tomie I układ francusko-niemiecki z r. 1911 oraz związane z tem organizowanie protektoratu francuskiego w Marokku, układy z Hiszpanją; następnie szczegóły aljansu francusko-angielskiego i francusko-rosyjskiego, stanowisko Francji wobec Austrji i t. d. Drugi zaś tom poświęca głównie zagadnieniom bałkańskim z lat 1912—13, a więc utworzeniu związku bałkańskiego, i polityce wobec niego Austrji oraz Francji. Ponadto omawia szeroko sprawę t. zw. neutralności Belgji.

SIEMIENOW G. (WASILJEW).—*Wojennaja i bojewaja rabota partji socjalistow-rewolucjonierow za 1917—18 gg. Berlin, 1922.—Str. 44.*

Jest to krótka historja walki prowadzonej przez partję socjal-rewolucjonistów rosyjskich z komunistami w okresie od przewrotu bolszewickiego do jesieni 1918. Autor, który stał na czele komisji wojskowej centralnego komitetu wykonawczego partji, a później na czele grupy terorystycznej, przedstawia wszystkie niefortunne próby socjal-rewolucjonistów obalenia władzy sowieckiej, bądź drogą wzniecenia powstania wśród robotników Piotrogrodu, rozczarowanych naogół w przewrocie bolszewickim, których poparłyby pewne pułki opanowane przez socjal-rewolucjonistów lub ich zwolenników, bądź zasilaniem swoimi ludźmi wojsk Zgromadzenia Narodowego walczących z bolszewikami nad Wołgą.

Gdy próby wzniecenia powstania zawiodły, co nastąpiło w znacznej mierze wskutek braku stanowczości centralnego komitetu, grupa terorystyczna wykonała szereg zamachów, których wynikiem było zabicie Wołodarskiego zranienie Lenina. Jesienią 1918 r. prawie cała grupa terorystyczna wpadła w ręce władz sowieckich. Po 9-miesięcznym pobycie w więzieniu Siemienow, rozczarowany co do ideologji swej walki z komunizmem, uznał rząd sowiecki.

RAKOWSKIJ GRIGORIJ.—*Koniec biełych. Praga, 1921, Izdatielstwo „Wola Rossiji".—Str. 275.*

Jest to historja ostatniego, krymskiego okresu rosyjskiej wojny domowej. Autor jest dziennikarzem i to tłumaczy reporterski poniekąd charakter jego książki, która przedstawia w chronologicznej kolejności przebieg wypadków. Rakowskij stara się wykazać te głębsze przyczyny, dzięki którym biały ruch zgóry był skazany na niepowodzenie. Przedstawione przezeń wypadki oprócz okresu właściwej walki z bolszewikami o Krym dotyczą także początkowego okresu pobytu oddziałów gen. Wrangla na Gallipoli. Trafnie uchwycone są te przewartościowania, jakim uległa dotychczasowa ideologja białych, połączone z masowem opuszczaniem ich obozu przez ludzi, którzy zwątpili w skuteczność tego rodzaju walki.

USTINOW S. M.—*Zapiski nacżalnika kontr-razwiedki (1915—1920 g.). Berlin, 1923.—Str. 144.—C.B.W. sygn. 110.590/II.*

Autor tej książki, notarjusz sebastopolski, wstąpił w r. 1915 jako ochotnik do wojska. Po kilkumiesięcznym pobycie w 33 rezerwowym pułku w Symferopolu został wysłany do odesskiej szkoły oficerskiej. Wkrótce po ukończeniu szkoły i awansie na chorążego, Ustinow został mianowany zastępcą szefa wydziału kontrwywiadowczego sztabu floty czarnomorskiej. Znajdujemy tutaj szereg dosyć ciekawych wiadomości o kontr-wywiadzie we flocie czarnomorskiej, który utworzony dopiero jesienią 1915 pozostawiał co do swej organizacji i doboru ludzi dużo do życzenia. Za przykład tego służy między innymi i sam Ustinow, zajmujący tam odpowiedzialne stanowisko z tytułu swego wykształcenia prawniczego, pomimo że uprzednio nie miał nigdy nic do czynienia z tego rodzaju robotą. Na stanowisku tem pozostawał aż do przewrotu bolszewickiego, jeżdżąc w międzyczasie kilkakrotnie do Rumunji w celach inwigilacji szpiegów nieprzyjacielskich. Podczas pobytu swego w Bukareszcie zetknął się tam z niemiecką szkołą szpiegowską.

Po przewrocie bolszewickim Ustinow znalazł się po szeregu perypetyj w dienikowskim kotr-wywiadzie, gdzie pozostawał jako sędzia śledczy aż do drugiej ewakuacji Odessy przez białych. Autor opowiada o niełładzie i nadużyciach panujących tam, które doprowadziły do zabójstwa pułkownika Kirpicznikowa, szefa odeskiego wydziału kontrwywiadowczego, przez oficerów tego wydziału.

WIPPER R. J. — *Obszczestwiennyje uczenija i istoriczeskije istorii XVIII i XIX ww. (Tieorja progressa). Iwanowo-Wozniesiensk, 1925, „Osnowa".—Str. 196.*

Prof. Wipper stara się w tej książce objaśnić doktryny społeczne i teorje historyczne (rozumiane jako ocena i krytyka współczesnego społeczeństwa) z ostatnich stuleci. Jest to właśc.wie historja rozwoju postępu tych stuleci. Książka składa się z 12 rozdziałów: I—Wstęp. „Nowa Nauka" Vico. II—Odbicie świadomości społecznej w utopjach początku XVIII wieku. III—„Duch praw". IV—Publicystyka oświecenia i jej historyczne pojęcia. V—Potępienie kultury i demokracja patrjarchalna. VI—Teorja ciągłego postępu. VII—Filozofja społeczna i teorja historyczna indywidualizmu. VIII—Mistyka i realizm w doktrynach reakcji. IX—Organiczne teorje. X—Społeczna i historyczna filozofja pozytywizmu. XI—Djalektyczna filozofja historji. XII—Idee naturalizmu w społeczno-historycznych doktrynach.

HISTORJA WOJSKOWA.

VAN DEN BELT J. C.—*Das Ende des Ringens. Die Jahre des Krieges 1917 und 1918. Berlin, 1926, Mittler.—Str. VII, 129.—C.B.W. sygn. 110.880/II.*

W trzecim i ostatnim tomie swej pracy omawia autor przebieg działań wojennych na wszystkich frontach w czasie ostatnich dwóch lat wojny. Autor jest nie tylko wielbicielem Niemców ale i głosicielem prawdopodobieństwa ich zwycięstwa, gdyby byli jeszcze w roku 1917 wyzyskali następstwa rewolucji rosyjskiej i przez zrzeczenie się wszelkich zdobyczy na wschodzie uzy-

skali pokój odrębny z Rosją a temsamem wolne ręce do działań na Zachodzie przed nadejściem pomocy amerykańskiej.

Ujęcie autora jest zupełnie oryginalne. Z jednej strony charakteryzuje on krótko przebieg wypadków i zszeregowuje fakty, z drugiej zaś wprowadza całe ustępy z innych dzieł lub z protokółów i dokumentów oficjalnych, czem ożywia treść pracy.

Całość ustępuje jednak w wartości książce np. Volkmanna (pt. Der grosse Krieg 1914 — 1918. Berlin, 1924, Mittler. — C.B.W. sygn. 27.364/II; także po polsku: Wojna światowa 1914 — 1918. Warszawa, 1925, W. Inst. N. W. — C.B.W. sygn. 110.303/II).

BRUCHMÜLLER JERZY, *gen.—Artylerja niemiecka w bitwach przełamujących wojny światowej. Tłum. z niem. Warszawa, 1925, Wojsk. Inst. Nauk. Wydawn.— Str. 2 nlb. II, 144.—C.B.W. sygn. 110.416/II.*

Praca powyższa poświęcona jest szczegółowemu rozważaniu działania artylerji ciężkiej w szeregu bitew, w których autor kierował osobiście jej akcją w charakterze „dowódcy artylerji do rozporządzeń Naczelnego Dowództwa". Brał on udział w licznych walkach zarówno na froncie wschodnim jak i zachodnim, z których specjalną uwagę poświęcił wielkiej bitwie we Francji w r. 1918.

Nie porusza natomiast zupełnie walk, w których nie brał osobiście udziału np. przełamanie rosyjskiego frontu pod Gorlicami.

We wstępie omawia ogólnie artylerję niemiecką, jej sprzęt i wyszkolenie, poświęcając również kilka stron sprzymierzonej artylerji austro-węgierskiej. W toku samej pracy bada kolejno ogólne zarządzenie artyleryjskie w bitwach zaczepnych oraz samo użycie artylerji pod względem technicznym i taktycznym.

DAWATZ W. i LWOW N. W. — *Russlands letzte Helden. Die Leidens geschichte der Wrangelarmee. Eingeleitet nnd ins deutsche übertragen von Herzog G. von Leuchtenberg. München, 1925.—Str. 171. - C.B.W. sygn. 110.873/II.*

Dwaj oficerowie armji gen. Wrangla, Dawatz i Lwow opisują jej losy na obczyźnie od chwili, kiedy jesienią 1920 po bezskutecznych walkach z bolszewikami dostała się z Krymu do Konstantynopola. Zdaniem tłumacza ks. Leuchtenberga losy armji gen. Wrangla są świadectwem naturalnej rycerskości, głębokiej religijności, czystości przekonań, gotowości do ofiar i niezmorzonej siły duszy narodu rosyjskiego. Wyrzuceni z ojczyzny żołnierze nie zapomnieli, że są Rosjanami i cześć imienia rosyjskiego z sobą niosą z mocnem przekonaniem, że tylko śmierć może ich zwolnić ze spełnienia obowiązku wobec ojczyzny.

DIENIKIN A. I., *gienierał.—Oczerki russkoj smuty t IV. Wooružonnyja siły Juga Rossiji. Berlin, 1925, Knigoizdatielstwo „Słowo". — Str. 245. — C.B.W. sygn. 25.621/II.*

Czwarty tom pracy gen. Dienikina obejmuje okres czasu od jesieni 1918 do połowy lata 1919 r. Autor przy pisaniu tego tomu podobnie zresztą jak i tomu trzeciego rozporządzał bogatym materjałem archiwalnym, zarówno urzędowym jak prywatnym, to też w przeciwstawieniu do 2 pierwszych tomów, noszących charakter raczej pamiętnikarski, tom IV jest źródłowem studjum przedstawionego przezeń okresu rosyjskiej wojny domowej.

Dzięki tym materjałom gen. Dienikin, jako autor „Oczerkow", posiada częstokroć więcej wyczerpujące wiadomości o przedstawianych przez siebie wypadkach, aniżeli je miał w swoim czasie, jako naczelny wódz t. zw. Sił Zbrojnych Południa Rosji.

Książka składa się z 25 rozdziałów, z których właściwym działaniom wojennym poświęcone jest tylko 6 rozdziałów. Pozostałe zawierają ówczesną historję polityczną południowej Rosji ze szczególnym uwzględnieniem spraw Ukrainy, Kaukazu, Donu i Kubani oraz działalności rządu utworzonego przez gen. Dienikina (t. zw „Osoboje Sowieszczanije").

VON DREIER W.—*Kriestnyj put' wo imia rodiny. b. m. 1921.—Str. 154.*

Jest to historja walki sił zbrojnych południa Rosji z bolszewikami w latach 1918—1919r. Walka prowadzona w latach 1918—1919, kiedy to na czele białych stał gen. Dienikin, do którego autor odnosi się z widoczną niechęcią, omówiona jest bardzo krótko. Najwięcej stosunkowo miejsca przy przedstawianiu tego okresu poświęca autor niefortunnej „dyrektywie moskiewskiej" gen. Dienikina, starając się na tej podstawie wykazać jego nieudolność jako wodza. Pozostała część książki poświęcona jest okresowi od objęcia w marcu 1920 r. naczelnego dowództwa przez gen. Wrangla aż do upadku Krymu. Dla Wrangla v. Dreier żywi bezkrytyczny entuzjazm.

FALKENHAYN ERYK v., *gen. piech.—Niemieckie Naczelne Dowództwo w latach 1914—1916. Tłum. z niem. Warszawa, 1926, W.I.N.W.— Str. VII, 235, 7 map, 5 szkiców.—C.B.W. sygn. 110.531/II.*

Niedawno przetłumaczona na język polski podstawowa praca b. szefa Sztabu Generalnego niemieckiego z dwuletniego okresu od 14 IX 1914 do 29 VIII 1916 ujmuje w 9 rozdziałach całokształt operacyj, prowadzonych w tym okresie przez niemieckie Naczelne Dowództwo zarówno na froncie zachodnim, jak wschodnim i południowym.

I-szy wstępny rozdział p. t. „Zmiana na stanowisku szefa sztabu Generalnego" omawia sam fakt objęcia przez autora funkcyj szefa sztabu z dyskretnem pominięciem istotnych przyczyn usunięcia Moltkego. Zasługuje tu na uwagę czasowe połączenie, na wniosek Falkenhayna, w jego ręku funkcyj szefa Sztabu Generalnego z piastowanym dotąd urzędem ministra wojny, celem uniknięcia nieporozumień między dwiema instytucjami, znanych z historji wojny 1870/71 r.; połączenie to, jako niedające się pogodzić z konstytucją, zostało usunięte z początkiem 1915 r., niemniej dzięki obsadzeniu stanowiska ministra przez dotychczasowego współpracownika gen. Falkenhayna gen. kwatermistrza Wilda v. Hohenborn, harmonja nie uległa naruszeniu.

W rozdziale drugim wyjaśnia autor organizację niemieckich naczelnych władz wojskowych w okresie przedwojennym i wojennym.

Następne rozdziały obejmują historję tych dwóch lat w następujących ramach.

Autor, jako główny przedstawiciel kierunku wojskowej myśli niemieckiej szukającej decydującego rostrzygnięcia na Zachodzie, poddaje niejednokrotnie krytyce plany i zarządzenia Dowództwa Frontu Wschodniego, t. j. swych głównych rywali: Hindenburga i Ludendorffa.

Był on zwolennikiem pojednania się z Rosją, z tego punktu ocenia również krytyczne próby, „oswobodzenia Polski" przez Niemcy.

Wogóle praca gen. Falkenhayna, mimo wspólnej większości pamiętników i opracowań historycznych niemieckich tendecyjności i skłonności do apologji zarówno polityki niemieckiej jak i własnej działalności, odznacza się wybitną jasnością i trzeźwością sądu, co w połączeniu z kierowniczą rolą autora stawia ją na jednem z pierwszych miejsc w literaturze wojny światowej.

Zwłaszcza jasne i dokładne oświetlenie znalazło w niej wzajemne oddziaływanie na siebie frontów zachodniego i wschodniego.

FRENCH, *Lord, Maréchal. —1914. Traduction de Robert Burnand. Préf. du Maréch. Foch. Avec 3 cartes hors texte.—Paris, Levrault.—Str. VII 328, 3 mapy.—C.B.W.—sygn.9.759/II.*

Pamiętniki pierwszego naczelnego wodza armji posiłkowej angielskiej dotyczą okresu wojny ruchowej w r. 1914 oraz ustalenia się frontu na zachodzie i obejmują w 18 rozdziałach: I—Okres wstępny (Les préliminaires), zawierający m. innemi pogląd autora na sytuację w początkach wojny oraz instrukcję otrzymaną na wyjezdnem od Kitchenera. II—Korpus ekspedycyjny (Skład dowództwa). III—Przewiezienie morzem korpusu ekspedycyjnego. IV—Odwrót z pod Mons. V—Dalszy ciąg odwrotu. VI—Bitwa nad Marną. VII—Bitwa nad Aisne. Przebieg jej aż do 30 września. VIII—Oblężenie i upadek Antwerpji. IX—Ostatnie dni operacji nad Aisne'ą. — Posunięcie w kierunku pół-

nocnym. X—Bitwa pod Ypres: pierwszy okres: (15.X.—10.X). XI—Bitwa pod Ypres: drugi okres (27—31 X.). XII—Bitwa pod Ypres: okres trzeci (1—10.XI). XIII—Bitwa pod Ypres—czwarty i ostatni okres (11.XI do końca bitwy). XIV—Przybycie armji terytorjalnej. XV—Rzut oka na plany koalicyjne (Les plans aliés) na froncie zachodnim przy końcu pierwszej bitwy pod Ypres. XVI—Operacje od 14 do 19 grudnia 1914 r. XVII — Koniec r. 1914. XVIII—Uzbrojenie.

Główną uwagę poświęca autor bitwie pod Ypres, stanowiącej jak wiadomo w pierwszym okresie wojny największy tytuł do pochwały zarówno szczupłej armji angielskiej jak i jej pierwszego wodza. Bitwa, która zamknęła Niemcom drogę do morza, zasługuje na uwagę ze względu na to, że w niej dzięki lojalnemu wzajemnemu stosunkowi Frencha i Focha osiągnięto tak trudne w wojskach sprzymierzonych, a nie poddanych jednemu dowództwu, całkowite porozumienie i harmonję w działaniach.

Autor przedstawia rozwój wypadków w sposób prosty i naturalny, zarówno daleki od tak częstej w niemieckich pamiętnikach nadmiernej pewności jak nierzadkiej również w opracowaniach francuskich pozy.

Powściągliwość w sądach ujemnych cechuje również stosunek marszałka zarówno do swych francuskich towarzyszy broni, jak i do podwładnych. Jedynie charakterystyka gen. Lanrezaca wypadła dosyć surowo, natomiast dla generałów Joffre'a i Maud'huy i w szczególności Focha autor jest pełen szczerego i gorącego uznania.

Mniej uzasadnione jest uznanie Frencha dla geniuszu wodzów rosyjskich, któremu daje wyraz kilkakrotnie, przeceniając odnoszone przez nich powodzenia na wschodnim teatrze wojny. Zdradza tu brak dostatecznego zorjentowania się w istotnych rezultatach walk rosyjskich w pierwszym okresie wojny.

HOFFMANN, *Gen. — Tannenberg, wie es wirklich war. Berlin, 1926, Verl. f. Kulturpolitik.—Str. 94, 2 mapy.—C.B.W.—sygn. 110.943/II.*

Znany autor niemiecki i przeciwnik Ludendorffa wznawia dyskusję nad przebiegiem bitwy pod Tannenbergiem i w myśl podniesionych już uwag (w swej książce, p. t. Krieg der versäumten Gelegenheiten. München, 1924, Verl. f. Kulturpolit.—C.B.W. sygn. 24.949/II; także po polsku p.t. Wojna wśród niewyzyskanych okoliczności. Warszawa, 1925, W. Inst. N. W.—C.B.W. sygn. 110.067/II) stwierdza na podstawie dokumentów, że wszystkie elementy do tej bitwy przygotował już rozkaz usuniętego od dowództwa gen. Prittwitza. Ponadto zaznacza, że poważne zasługi około pomyślnego wyniku bitwy ma przedewszystkiem gen. Françòis, dowódca I korpusu rezerwowego, przez odpowiednie a samodzielne przygotowanie i przeprowadzenie rozstrzygającego natarcia na Uzdowo. W zakończeniu stwierdza autor, że nie jednostka jest zwycięzcą pod Tannenbergiem lecz, że jest to czyn zbiorowy żołnierza i szeregu generałów niemieckich, ułatwiony niesłychanie przez przychwycenie depesz rosyjskich i przez karygodną bezczynność gen. Rennenkampfa, dowódcy I armji rosyjskiej, a przygotowany przez pozbawionego dowództwa gen. Prittwitza.

HANOTAUX GABRIEL—*Histoire de la Nation Française. T. VII.—Histoire militaire et navale. 1 Vol.—Des origines aux croisades par le gén. J. Colin. Des croisades à la Revolution par le col. F. Reboul. Paris, 1925, Plon-Nourrit.—Str. 591.—C.B.W. sygn. 110.263/III.*

Część wielkiego wydawnictwa zbiorowego, wychodzącego pod redakcją znanego historyka francuskiego G. Hanotaux, poświęcona została francuskiej historji wojennej od czasów gallijskich aż do W. Rewolucji, w opracowaniu dwóch wybitnych pisarzy wojskowych.

Pierwsza część pióra gen. Colina (str. od 1 — 106) obejmuje okresy: 1) gallijski, (walki z Rzymem, udział Gallów w wyprawach Hannibala, podbój Gallji przez Cezara); 2) rzymski (obrona Gallji przed najazdami Germanów); 3) frankoński (wielka wędrówka narodów, wojny Karola Wielkiego

i jego następców; wreszcie 4) feudalny (aż do pierwszej krucjaty). Następna część, w 6 rozdziałach skreślona przez płk. Reboula przedstawia kolejno: 1) erę wojen krzyżowych; 2) upadek armij feudalnych (od końca w XIII. do wojny stuletniej włącznie); 3) pojawienie się piechoty i broni palnej (1444 — 1610); 4) armje wielkiego wieku (Les Armées du Grand Siècle), czasy Richelieu, Ludwika XIV; 5) wiek XVIII (1715—1789).

Autorowie na tle obrazu wojen, prowadzonych przez Francję, dają również historję rozwoju instytucyj wojskowych, organizacji oraz sztuki wojennej.

Liczne ilustracje, szkice i mapy wzbogacają wybitnie dzieło, dające żywy i barwny obraz rozwoju wojskowości francuskiej aż do przełomowego momentu W. Rewolucji.

KRAFFT VON DELLMENSINGEN, *Gen.—Der Durchbruch am Isonzo. Teil I. Die Schlacht von Tolmein und Flitsch (24 bis 27 October 1917). Berlin, 1926, Stalling.—Str. 210, 4 mapy.—C.B.W. sygn. 110.911/II.*

Autor, b. szef sztabu gen. Belowa, dowódcy niemieckiej armji, biorącej udział w t. zw. XII bitwie nad Isonzo, opisuje przebieg tych działań. Bitwa na Tolmein i Flitschu należy do jednej z oryginalniejszych operacyj wojny światowej, a to dzięki niesłychanie skomplikowanym trudnościom terenowym i nadzwyczaj prostej a brawurowej taktyce, zastosowanej pomyślnie przez Niemców i Austrjaków. Przebieg działań opisuje autor bardzo żywo, przeplatając je wystąpieniami jednostek, które się przyczyniły do taktycznego sukcesu. Specjalnie ciekawem jest przedstawienie włożonej pracy około ugrupowania sił, osłony, zaopatrzenia i t. d.

Ciekawe zdjęcia fotograficzne oraz mapy z wrysowaną sytuacją uzupełniają treść książki.

JEFIMOW N. — *Diejstwija 2-oj konnoj armji w 1920 godu. Moskwa, 1926, Gosudarstwiennoje Wojennoje Izdatielstwo.—Str. 80+4 szkice.—C.B. W. sygn. 75.998/II.*

Książka Jefimowa opiera się na materjałach trojakiego rodzaju.

Na pierwszem miejscu stoi materjał archiwalny, t. j. akta południowo - zachodniego frontu, 13 armji i 2 konnej armji. Następnie idzie nieliczny zresztą materjał drukowany, złożony przeważnie z artykułów w sowieckich czasopismach wojskowych, omawiających poszczególne fragmenty działań 2 konnej armji. Wreszcie informacje uczestników opisywanych działań, zajmujących wówczas kierownicze stanowiska, jak n.p. szefowie oddziałów operacyjnego i wywiadowczego sztabu 2 konnej armji. Informacje te miały na celu uzupełnienie dość znacznych luk w materjale archiwalnym zwłaszcza w aktach 2 konnej armji. 2 sowiecka konna armja utworzona została pod dowództwem Gorodownikowa w połowie lipca 1920 r., celem zwalczania kawalerji wranglowskiej gen. Babijewa, działającego nad Dnieprem.

Praca Jefimowa obejmuje okres od 26.VII. (data pierwszych walk konnej armij) do 1 września, kiedyto 13 armja, z którą wspólnie działała 2 konna, ustaliła linję swych stanowisk nad Dnieprem. Składa się ona z 3 części. I—wstęp—zawierający sytuację ogólno-polityczną i wojskową, opis teatru działań wojennych oraz charakterystykę sił obu stron II—opis działań wojennych: walka z grupą gen. Kutiepowa; próby oskrzydlenia przez 2 konną armję nieprzyjacielskich grup pod Tokmakiem i Wasiljewką; zagon od Wasiljewki do Kachowki. III—Wnioski strategiczne i taktyczne: znaczenie działań 2 konnej armji, pomoc okazana przez nią 13 armji; ogólne wnioski co do użycia jazdy.

LANREZAC, *gén. — Le plan de campagne française et le premier mois de la guerre (2 Août — 3 septembre 1914). Avec 4 cartes hors texte. Paris, 1921, Payot. — Str. 284, 1 nlb., 4 mapki.—C.B.W. sygn. 26.332/I.*

Pamiętnik dowódcy 5 lewoskrzydłowej armji francuskiej w czasie bitwy granicznej, usuniętego przez Joffre'a po okresie pierwszych niepowodzeń

w przededniu bitwy nad Marną, przedstawia zarazem apologję autora jak i akt oskarżenia w stosunku do naczelnego wodza.

Opiera się w pierwszym rzędzie na dzienniku, prowadzonym w czasie operacyj, do którego były wpisywane zarówno notatki, dotyczące rozwoju wypadków jak i dokumenty otrzymywane z Kwatery Głównej w tej liczbie prawie dosłowne zapisywane pod odpowiedniemi datami rozkazy i instrukcje gen. Joffre'a.

Pamiętnik ten składa się z 9 rozdziałów: w I autor poddaje ostrej krytyce plan kampanji gen. Joffre'a; w II, III i IV przedstawia operacje wojenne swej armji w okresie 2—21.VII, (koncentracja nad Mozą, bitwa pod Dinant — 15.VIII, wreszcie rozwinięcie V armji na froncie Namur-Charleroi; w VI, VII i VIII daje obraz działań od 21.VIII do 3 IX., obejmujący bitwę pod Charleroi (21 — 23. VIII), odwrót z nad Sambry, bitwę pod Guise i odwrót nad Marnę.

Wreszcie w rozdziale IX opowiada historję swej dymisji.

MERMEIX—*Joffre. La première crise du commandement. Nov. 1915 — Déc. 1916. 5 éd. Fragments d'histoire 1914 — 1919. Paris, 1919, Ollendorff.—Str. 3 nlb. 370.—C.B.W. sygn. 9.642/I.*

Praca Mermeixa, znanego francuskiego pisarza politycznego, wchodzi w skład cyklu p.t. Fragments d'histoire, omawiającego francuskie kryzysy wojenne. Pierwszym z tych kryzysów było usunięcie Joffre'a z górą po 2 latach ze stanowiska naczelnego wodza.

Autor w 25 rozdziałach przedstawia kolejno ewolucje, jakim ulegał stosunek kół politycznych francuskich do osoby Joffre'a, opromienionej aureolą zwycięzcy z nad Marny.

W pierwszym okresie ataki opozycji, dość zresztą nieśmiałe, rozbijały się o stanowisko ówczesnego ministra wojny Milleranda, udzielającego Joffre'owi bezwzględnego poparcia.

Po ustąpieniu Milleranda, następca jego gen. Gallieni, aczkolwiek osobiście miał dość dużo nawet słusznych powodów do niechęci względem Joffre'a, w imię dobra sprawy, osłaniał go w dalszym ciągu, osobiście jednak nie obdarzał go już takiem zaufaniem jak poprzednik.

Znalazło to swój wyraz w wysunięciu na stanowisko szefa sztabu gen. Castelneau, co jednak faktycznie nie wpłynęło na uszczuplenie władzy naczelnego wodza, umiejącego i nadal koncentrować ją w swoich rękach.

Przeciwnicy Joffre'a dążyli do wysunięcia go na nominalnego naczelnego wodza wszystkich sił zbrojnych, z pozostawieniem właściwego dowództwa na frontach innym generałom, spotykali się jednak z opozycją ze strony Brianda jako szefa gabinetu i niezupełnie zdecydowanem stanowiskiem Gallieniego.

Dopiero pierwsze niepowodzenia francuskie w bitwie pod Verdun, wywołane niedostatecznem przygotowaniem odcinka do obrony, wbrew kategorycznym poprzednim zapewnieniom Joffre'a, wywołały katastrofę, znajdującą swój wyraz w dymisji Gallieniego.

Zachwiany już autorytet Joffre'a zostaje narażony na tem gwałtowniejsze ataki zarówno w postaci interpelacyj parlamentarnych jak i zakulisowej roboty ze strony zwłaszcza zwolenników gen. Sarraila wysuwających go jako jedynego republikańskiego generała, narażonego rzekomo na prześladowania za swoje poglądy.

Praca bardzo ciekawa, oświetlająca zakulisową akcję czynników politycznych francuskich w pierwszym okresie wielkiej wojny i ich wpływ na działania wojenne.

MERMEIX—*Nivelle et Painlévé. La deuxième crise du commandement, (Déc. 1916—Mai 1917) Paris, 1919, Ollendorff.—Str. 3 nlb, 242.—C.B.W. sygn. 110.165/I.*

Autor znany z licznych prac, poświęconych polityczno-wojskowej stronie wielkiej wojny, w szczególności zaś kryzysom francuskiego Naczelnego, w książce tej przedstawia najgroźniejsze z przesileń, które miało miejsce w r. 1917 po ofensywie gen. Nivelle'a.

Połowiczne rezultaty tej ofensywy wywołały ostry zatarg pomiędzy rządem, a dowództwem francuskiem, zakończony dymisją gen. Nivelle'a.

Rezultatem przesilenia było następnie załamanie się psychiczne armji francuskiej, wyrażające się w szeregu groźnych buntów.

Autor, aczkolwiek nie zajmuje stanowiska bezwzględnie apologetycznego w stosunku do Nivelle'a, uważa jednak za główną przyczynę tego załamania się niekonsekwentną i trwożliwą politykę rządu, w pierwszym zaś rzędzie samego ministra wojny, którego impulsywność w połączeniu z brakiem kompetencyj w sprawach wojskowych, doprowadzała do opłakanych posunięć.

W tem oświetleniu dosyć słabo wyglądają próby Painlévé'go przedstawienia w Izbie Deputowanych przymusowego przejścia do defensywy jako nowej naukowej metody prowadzenia wojny, rzekomo przez niego wynalezionej w połączeniu z wycieczkami pod adresem obalonego za pomocą politycznych intryg b. Naczelnego Wodza.

MERMEIX — *Le comandement unique. Fragments d'histoire, 1914—1919. III.—IV. Paris, 1920. I Partie—Foch et les armées d'Occident. 22 éd.—Str. 3 nlb. 272. II Partie—Sarrail et les armées d'Orient. 18 ed. — Str. 3 nlb. 296. C.B.W. sygn. 20 412/I.*

Książka z cyklu „Fragments d'histoire 1914—19", poświęconego wewnętrznym kryzysom politycznym Naczelnego Dowództwa koalicyjnego w czasach Wielkiej Wojny.

Tom pierwszy poświęcony jest ewolucji, jaką przeszły dowództwa francuskie i angielskie aż do mianowania naczelnego wodza wszystkich sił koalicyjnych w osobie Focha. W pierwszych rozdziałach (I—IV) autor charakteryzuje różnicę pomiędzy wzajemnemi stosunkami państw, wchodzących w skład czwórprzymierza i Ententy, bezwzględną przewagę Niemiec w pierwszem i równorzędność oraz niezależność wszystkich sojuszników w drugiej.

Przedstawia również typy koalicji w przeszłości, poczynając od państw germańskich, zorganizowanych przez Aecjusza przeciw Atylli, aż do skoalizowanej przeciw Napoleonowi Europy z r. 1813—14.

Dużo analogji z tą ostatnią koalicją nasuwa pierwszy okres wojny światowej przedstawiony w następnych rozdziałach.

Autor podnosi następnie zasługi Lloyd George'a na punkcie ujednostajnienia dowództwa, dzięki któremu po długich pertraktacjach wzajemnych dochodzi do utworzenia Najwyższej Rady Wojennnej międzysojuszniczej i mianowania gen. Focha—przewodniczącym wojskowego komitetu wykonawczego.

Zresztą dopiero klęska armji angielskiej w r. 1918 sprowadza zasadniczy zwrot i ostateczne mianowanie Focha wodzem naczelnym wszystkich wojsk koalicyjnych, co autor słusznie uważa za wstęp do ostatecznego zwycięstwa.

W drugim tomie autor omawia ostre kryzysy polityczno-wojskowe, jakie przechodziło dowództwo francuskie na froncie macedońskim, gdzie gen. Sarrail prowadził akcję zarówno polityczną jak militarną, przyczem pierwsza była uwieńczona znacznie większem powodzeniem. Zresztą i działalność polityczna, aczkolwiek doprowadziła do abdykacji króla Konstantyna, zraziła przecież swą arbitralnością rywali Francji na tym terenie, Anglję i Włochy, co w związku z niepowodzeniami militarnemi zmusiło w końcu do udzielenia dymisji najbardziej republikańskiemu generałowi francuskiemu, mimo silnego poparcia politycznego w kołach radykalnych.

Dymisji tej udzielił mu zresztą dopiero Clemenceau nie wahający się również przed zamianowaniem na naczelnego wodza „klerykała" Focha.

Następcą gen. Sarraila zostaje gen. Guillaumat, którego energji udaje się opanować pewne rozprzężenie, jakie ogarnęło ten odległy front na skutek poprzednich niepowodzeń i tarć wewnętrznych.

Praca Mermeixa pisana łatwo i potoczyście, czyta się z zajęciem i rzuca dużo światła na stronę polityczną wojny światowej.

Obydwa tomy uzupełnione są dokumentami.

MIEŻENINOW S. A. — *Borba na zapadie. R. W. S. Zap. 1923 g.—str. 16.— C. B. W. sygn. 67.996/I.*

Broszura Mieżeninowa, wydana przez Rewolucyjną Radę Wojenną

frontu zachodniego, poświęcona jest krótkiemu omówieniu działań wojennych wojska sowieckiego na froncie zachodnim (białoruskim) w latach 1918—21.

Po rozpoczęciu przez Niemców w listopadzie 1918 r. ewakuacji zajętych przez nich terytorjów, sowieckie oddziały posuwające wślad za nimi napotkały na opór ze strony Łotyszów, Estończyków, rosyjskich i niemieckich formacyj ochotniczych oraz zetknęły się z najpoważniejszym nieprzyjacielem— Polakami.

Po krótkim opisie udziału wojsk sowieckich frontu zachodniego w wojnie z Polską, omawia autor na zakończenie walkę z antysowieckim ruchem powstańczym na Białej Rusi.

NIEWIEŻIN K. —*Russko-polskaja wojna 1919—1920 g. Moskwa 1923. Wojennaja Akadiemja R. K. K. A. str. 178+29 szkiców.—C.B.W. sygn. 66.498/II.*

Są to litografowane wykłady Niewieżina w sowieckiej Akademji Wojskowej. Noszą one charakter wybitnie podręcznikowy i odznaczają się jasnym i zwięzłym wykładem.

Autor postawił sobie zadanie treściwego wyłożenia przebiegu działań wojennych i scharakteryzowania poszczególnych etapów rozwoju sowieckiego wojska, przez które przechodziło ono podczas wojny z Polską.

Przebieg działań wojennych dzieli Niewieżin na 2 okresy. I od początku wojny do wiosny 1920 r., przyczem jako początek przyjmuję datę 28/I 1919 r., kiedy to pod Wołkowyskiem miało miejsce pierwsze starcie polsko-sowieckie. Okres ten nazywa okresem gromadzenia sił. II okres obejmuje czas od wiosny 1920 r. do zawieszenia broni. Jest to okres, kiedy, po skupieniu zarówno z jednej jak i drugiej strony znacznych sił, doszło do decydujących walk, które doprowadziły do zawarcia pokoju.

PAINLÉVÉ PAUL, *ancien min. de la Guerre.—Comment j'ai nommé Foch et Pétain. La politique de guerre de 1917. Le commandement unique interallié. Avec cartes et documents. Paris, 1923, F. Alcan. Str. XV, 423.—C.B.W. sygn. 20.728/I.*

Praca, poświęcona najgroźniejszemu kryzysowi armji francuskiej w r. 1917, a napisana przez jednego z głównych jego aktorów.

Autor oczywiście uzasadnia swoje stanowisko, które spotkało się później z bardzo ostrą krytyką, przypisującą mu, jako ówczesnemu ministrowi wojny główną winę rozprzężenia armji; znalazło to zwłaszcza wyraz w pracy znanego publicysty Mermeixa p.t. „Nivelle et Panlévé“, w której ten ostatni dowodzi, że impulsywność Painlévé'go w połączeniu z brakiem kompetencji w sprawach wojskowych sparaliżowała natarcie francuskie przed osiągnięciem możliwych rezultatów, naruszyła poważnie dyscyplinę, wreszcie szerząc przez swe krótkowidztwo nieuzasadnioną panikę, poszła na rękę intensywnie prowadzonej przez związki zawodowe kampanji defetystycznej.

Książka Painlévé'go jest też odpowiedzią na tamte zarzuty: autor, jak wskazuje sam tytuł wysuwa jako swoją istotnie największą zasługę trafny i szczęśliwy wybów Pétaina na naczelnego wodza francuskiego i Focha na szefa sztabu.

Praca pomimo swej tendencji apologetycznej ciekawa, rzuca dużo światła na ten ważny okres dziejów wielkiej wojny ze strony jednego z wybitniejszych bądź co bądź francuskich mężów stanu.

Ujęta jest w 16 rozdziałach pod następującemi tytułami: I — Sytuacja wojenna w końcu roku 1915. Pierwszy kryzys Naczelnego Dowództwa. II — Lyautey i przygotowania do ofensywy Nivelle'a. III—Ministerjum Ribot (20. III. 1917). IV — Ofensywa kwietniowa 1917 r. V — Stan wojska po załamaniu się ofensywy. Nowy plan operacyjny. VI—Gen. Pétain szefem Sztabu Generalnego. Incydent w Brimont 29. IV. Nowy protokół międzysojuszniczy. VII—Drugi kryzys Naczelnego Dowództwa. Foch i Pétain na czele naszych armij. VIII—Koniec operacyj majowych.—Zaburzena. IX—Podniesienia ducha wojska przez gen. Pétain. X — Legenda i prawda o zaburzeniach z maja — czerwca 1917. XI—Raport trzech generałów. XII—Działania wojenne od czerwca do listopada 1917. XIII—Naczelne dowództwo Foch—Pétain. XIV—Polityka wojenna w ostatnich miesiącach 1917 r. XV—Pierwsze stadjum zjednoczonego

dowództwa międzysojuszniczego październik—listopad 1917. XVI—Wystąpienie Ministerjum Clemenceau. Ofensywa niemiecka w marcu 1918. Foch wodzem naczelnym (marzec—kwiecień 1918). Anneksy. W załączniku znajduje się nadto szereg dokumentów oraz obszerna odpowiedź generałowi Mangin na postawione autorowi zarzuty.

PAQUET, *lt. col.—La défaite militaire de l'Allemagne en 1918. L'usure des effectifs allemands. La stratégie allemande et la manoeuvre des Alliés. en et hors texte, 37 croquis et 3 cartes en couleurs. Paris, 1925, Levrault. — Str. XVI, 380. 40 map i szkiców.—C.B.W. sygn. 110.809/II.*

Praca oparta na materjałach Oddziałów II Sztabów francuskiego i brytyjskiego, mająca na celu obalenie „Dolchstosslegende" za pomocą przedstawienia konkretnych cyfr ilustrujących zużycie sił niemieckich w r. 1918. Za podstawę posłużył memorjał opracowany w swoim czasie przez oficera łącznikowego francuskiego pomiędzy „2-me Bureau du G. Q. G." a „General Staff Intelligence", przedstawiający stopniowe wyczerpywanie się wojska niemieckiego plastycznie za pomocą szeregu szkiców i tablic graficznych. W obecnej postaci praca ta została rozszerzona, uzupełniona i skontrolowana ze źródłami niemieckiemi (Hindenburga i Ludendorffa), przedstawia też bardzo interesujące ujęcie tak ważnego zagadnienia, jakiem jest zużycie się w walkach 1918 r. odwodów niemieckich, które doprowadziło do ostatecznej katastrofy.

Autor zastrzega się zresztą, że dane cyfrowe zdobyte przez wywiad państw koalicyjnych, nie mogą rościć pretensji do zupełnej ścisłości, lecz o to bynajmniej nie chodziło, właściwym bowiem celem było ustalić stopniowanie w stratach przeciwnika.

Pomniejsze odchylenia cyfrowe od rzeczywistości nie wpływają na zmianę samego obrazu szybkiego i nieuniknionego wyczerpywania się siły żywej przeciwnika, nie pozwalającego mu już na oparcie się na ostatecznej ofensywie, podjętej, w przeciwieństwie do poprzednich, nie na jednym odcinku frontu, lecz kolejno i systematycznie na całej jego rozciągłości.

Stąd wbrew znanej tezie literatury powojennej niemieckiej „załamanie się tyłów było jedynie wynikiem klęski wojennej Niemiec".

Książka składa się z przedmowy, wstępu i trzech części (w 14 rozdziałach).

Cz. I. p. t. „Natarcie niemieckie" omawia kolejno fazy ofensywy Ludendorffa w pierwszej połowie 1918 r., dając w pierwszym rozdziale obraz stanu liczebnego oraz materjalnego armji niemieckiej przed ofensywą, w następnych zaś na tle przebiegu wypadków obraz strat ponoszonych przez armje niemieckie w każdej z podejmowanych kolejno wielkich operacyj. W następnej części p. t. „Natarcie sprzymierzonych" przedstawia w analogiczny sposób wielką ofensywę koalicyjną z drugiej połowy 1918 r. oraz dalsze zużywanie się sił niemieckich w przeciwstawieniu do koalicyjnych, zasilanych coraz to wydatniej przez posiłki amerykańskie.

Wreszcie w części III „Warunki zwycięstwa", autor daje ogólny pogląd na rozegranie się ostatnich zapasów zarówno z punktu widzenia strategicznego, jak w pierwszym rzędzie z punktu widzenia koncepcji zużycia, powziętej przez Foch'a i gwarantującej nieuniknioną katastrofę przeciwnika.

PFEFFER RUDOLF, *Feldm. — Zum 10 Jahresstage der Schlachten von Zloczów und Przemyslany 26 — 30 August. 1914. Wien, 1924, Selbstverlag. — Str. 2, 95+4 szkice.—C.B.W. sygn. 110.424/II.*

Autor zaatakowany przez Conrada w 4 tomie *„Aus meiner Dienstzeit"*, podjął tę pracę jako rodzaj swej rehabilitacji. Tekst poparty pięcioma szkicami, przedstawia przebieg operacyj w dniach 26—30 sierpnia 1914 pod Złoczowem i Przemyślanami, zbijając zarzuty stawiane ówczesnemu dowództwu przez Conrada.

Treść rozdziałów: I — Przegląd wydarzeń w 3 armji do czasu wydania przez Naczelne Dowództwo rozkazów do uderzenia na wschód; II—Bitwa pod Złoczowem w dniach 26 i 27 sierpnia; III—Bitwa pod Przemyślanami w dniach 28—30 sierpnia.

PILANT PAUL — *Le rôle du gén. Gallieni. (Août-septembre 1914). Documents et témoignages contemporaines. — Paris, Le Rénaissanee du livre. — Str. 129, 2 nlb.—C.B.W. sygn. 110.179/I.*

Przyczynek do znanej roli odegranej przez gen. Gallieniego w czasie bitwy nad Marną.

Autor, opierając się na literaturze francuskiej, dotyczącej tego okresu, podnosi zasługi generała, przypisując mu wpływ decydujący w przeważeniu zwycięstwa na stronę francuską. Rozdział I tej pracy daje rzut oka na nieokreślone stanowisko gen. Gallieniego przed objęciem dowództwa nad armją Paryża. Rozdział II przedstawia pokrótce marsz armij niemieckich na Paryż. Rozdział III—podjęcie ofensywy przez Francuzów, jak twierdzi autor, z inicjatywy Gallieniego. Rozdział IV wreszcie bitwę nad Ourcq i udział w niej Gallieniego.

POSECK, *Gen.—Die deutsche Kavallerie 1915 in Litauen und Kurland. Berlin, 1924, Mittler.—Str. X, 234.—C.B.W. sygn. 110.584/II.*

Praca ta będąca niejako dalszym ciągiem dzieła p. t.: *„Die deutsche Kavallerie 1914 in Belgien und Frankreich"—(C.B.W. sygn 75.285/II)* ma wykazać, jak doniosłe zadanie miała do spełnienia i istotnie spełniła kawalerja w czasie wojny światowej, ponieważ jak autor zaznacza, nieświadomość rzeczy w tym kierunku jest zdumiewającą. Omawia przytem działania grupy Lauensteina i wojska niemieckiego podczas wkroczenia na Litwę i podczas zajęcia Kurlandji po Dźwinę t. j. od kwietnia do października 1915, a więc do początku wojny pozycyjnej. Walki do kwietnia 1915 z powodu braku miejsca są skreślone bardzo krótko. Autor żałuje, że z powodu szczupłości miejsca nie mógł uwzględnić informacyj wielu uczestników walk, którzy mu donieśli o znakomitych czynach poszczególnych jednostek bojowych.

I—Wstęp. II—Posuwanie się grupy Lauensteina przez Szawle do Mitawy od 26.IV. do 11.V. 1915. III—Walki nad Dolną Dubissą, nad kanałem Windawskim i nad Windawą od 22.V. do 13.VII. 1915. Od 26 V. 1915 jako armja Niemna. IV — Walka o Szawle i bitwy aż do zajęcia Mitawy od 14.VII. do 1.VIII. 1915. V — Postępy armji Niemna do linji Święta-Jara, Roweja, Niemenek i Ozola Mojza w sierpniu 1915. VI — Dojście armji Niemna do Dźwiny—koniec sierpnia i wrzesień 1915. VII—Zamknięcie linji jezior Narocz, Dryświaty od 24 września do rozpoczęcia wojny pozycyjnej 20 października 1915 przez grupę Richthofena.

RÉCUEIL DES COMMUNIQUÉS OFFICIELS *des gouvernements et états-majors de tous les belligérans. La Grande Guerre. Paris, 1915 — 16, Payot. Série. I—XXVI. 26 tomików.—C.B.W. sygn. 110.173/1.*

Wydawnictwo wojenne, podjęte za pośrednictwem biura prasowego szwajcarskiego „Argus" w Genewie, obejmuje „kompletny zbiór komunikatów urzędowych, które ukazały się w prasie państw wojujących" z okresu 26.VII 1914 — 22.III.1916. Uwzględnione zostały w tym zbiorze „Komunikaty rządów, sztabów, agencyj urzędowych, ambasad, poselstw i konsulatów tych państw od początku działań wojennych". Specjalną uwagę zwrócono na dokładność przekładu na język francuski; tłumaczenia opierają się na oryginalnych. Komunikaty ugrupowane są ściśle chronologicznie; w obrębie tego samego dnia podług państw (w układzie alfabetycznym). Każdy tomik posiada nadto skorowidz zawartych w nim dokumentów z wyjątkiem komunikatów sztabowych, ze względu na łatwość ich znalezienia w ramach układu. Pomimo starania o dokładność—nazwy miejcowości np. polskich podawane są często zupełnie błędnie. Jako źródło posiada wydawnictwo oczywiście wszystkie cechy wynurzeń oficjalnych, podających do wiadomości tylko to, co sfery rządowe uważają za wskazane; daje więc w pierwszym rzędzie dokładny obraz wpływania stron walczących na opinję zarówno własnych społeczeństw, jak i zagranicy.

RYMSZAN M.—*Rejd Mamontowa. Awgust—sientiabr' 1919 g. Moskwa, 1926, Gosudarstwiennoje Wojennoje Izdatielstwo. — Str. 67 i 3 szkice.—C. B. W. sygn. 75.998/II.*

7 sierpnia 1919 r. korpus kawalerji dienikowskiej, pod dowództwem gen. Mamontowa, złożony z 3 dywizyj kozaków dońskich, każda w sile 2.000 koni z baterją dział i samochodem pancernym, przełamał front oddziałów bolszewickich, uderzając na Tambow.

Plan gen. Dienikina polegał na uderzeniu korpusami jazdy Mamontowa i Konowałowa na Woroneż, a następnie na wykonaniu głębokiego zagonu na tyły czerwonych. Plan ten jednak udało się wykonać tylko częściowo, gdyż korpus gen. Konowałowa został związany przez bolszewików i nie mógł połączyć się z kozakami gen. Mamontowa.

Po zajęciu Tambowa korpus Mamontowa, początkowo owacyjnie witany przez ludność, ruszył na Jelec, a stamtąd na Woroneż. Po długiej i zaciętej walce kozacy zajęli to miasto. Tymczasem dowództwo sowieckie zdołało zgromadzić poważniejsze siły, pod których naporem gen. Mamontow, obawiając się odcięcia, zawrócił na południe. Zręcznie wymykając się, starającej się go otoczyć jeździe Budiennego, przeprawił się przez Don, uprowadzając ze sobą olbrzymi, około 3000 wozów liczący, tabor ze zdobyczą i połączył się z wysłaną mu na spotkanie dywizją kozaków kubańskich gen. Szkuro. W czasie swego zagonu główne siły korpusu Mamontowa zrobiły przeszło 700 km.

Autor w pracy swej wykorzystał materjał archiwalny. Zadaniem książki jest odtworzenie przebiegu zagonu, nie wdając się w jego strategiczną lub taktyczną oceną.

VALORI ALDO — *La guerra italo-austriaca 1915—1918. Seconda edizione critica ampliata e rifusa con nuovi documenti carte e dati statistici. Bologna, 1925, Zanichelli.—Str. X, 602.—C.B.W. sygn. 110.509/II.*

Nie wchodząc w szczegóły, które będą oświetlone dokładnie w urzędowej pracy włoskiego Sztabu Generalnego, opartej na źródłach, Valori skreślił historję wojny włosko-austrjackiej w latach 1915—1918. Ma ona być oświetleniem krytycznem sumarycznie ujętych wypadków wielkiej wojny dla inteligencji włoskiej. Pierwsze wydanie spotkało się z dość ostrą krytyką zwłaszcza za stanowisko ujemne w stosunku do gen. Cadorny.

Treść oddziałów: I—Ogólne warunki wojny. II—Teatr operacyj wojennych. III—Data wypowiedzenia wojny. IV—Strategja i taktyka Cadorny. V—Wojsko a produkcja przemysłowa. VI—Pierwsze wrażenie zetknięcia się. VII—Próby rozwinięcia początkowej ofensywy na froncie julijskim. VIII—Pierwsza kampanja letnia. IX—Ogólna ofensywa jesienią 1915. X—Ofensywa austrjacka na wyżynach. XI—Okupacja Gorycji. XII—Kampanja jesienna 1916. XIII—Wielka ofensywa na wiosnę 1917. XIV—Postępy na wyżynie Bainsitza i ostatni atak na Hermadę. XV—Epizod carzański. Ofensywa austrjacko-niemiecka nad górną Isonzo. XVI—Odwrót nad Piave. XVII—Reorganizacja wojska włoskiego. Kryzys żywnościowy i moralny w Austro-Węgrzech. XVIII—Druga bitwa defensywna na wyżynach Piave. XIX—Wojna na Adrjatyku. Pozatem dołączono jako dodatki do rozdziałów X, XI, XIII, XV, XVI, XIX i XX różne dokumenty i bibljografje.

WOLTERS FRIEDRICH.—*Der Donauübergang und der Einbruch in Serbien durch das IV. Reservekorps in Herbst 1915. Breslau, 1925, Hirt.—Str. 114.—C.B.W. sygn. 110.795/II.*

Przedstawienie autora opiera się na osobistych przeżyciach, na dziennikach oddziałów, wchodzących w skład IV korpusu rezerwowego i na raportach tych oddziałów. Praca obejmuje opis przeprawy przez Dunaj na wschód od Belgradu, a właściwie na granicy serbsko-bułgarsko-rumuńskiej. Przebieg faktów przedstawia autor jasno, grupując je w zwarte całości, dotyczące zarówno przygotowań do przeprawy jak samej przeprawy i rozszerzenia zdobytego terenu.

RÓŻNE.

BURMESTER HERMANN, *Dr.—Die exakte Bodenwirtschaft. Ein Lehrbuch für lernende und leitende Landwirte. Breslau, 1925, Korn. — Str. 273. — C.B.W. sygn 110.802/II.*

Drugie wydanie książki dra Burmestra, świadczące nie tylko o trafności ale i o aktualności poruszonego przez niego, zresztą czysto technicznie gospodarskiego zagadnienia, zasługuje ze stanowiska wojskowego dlatego na uwagę, że celem dzieła jest podkreślenie państwowego zadania rolnictwa, a mianowicie doprowadzenie kraju do stanu rolniczej samowystarczalności. Autor idzie w swym wywodzie tak daleko, że pragnie zregenerować niemieckie rolnictwo nawet kosztem przejściowego zaniedbania hodowli bydła, uważa bowiem produkty rolne za podstawę samowystarczalności kraju. Propagandę więc tej idei a równocześnie rozpowszechnianie znajomości środków niezbędnych do podniesienia kultury rolnej i do podwyższenia produkcji — uważa za naczelne zadania państwowe. Druga część pracy jest poświęcona techniczno-rolniczym zagadnieniom.

MORTARA GIORGIO.—*La salute publica in Italia durante e dopo la guerra. Bari, 1925, Gius Laterza.—Str. XXIII, 577—C.B.W. sygn. 110.909/II.*

Dzieło zaznajamia czytelnika ze statystyką ludności Włoch i to pod wszystkiemi względami, tak przed wojną jak i podczas wojny. Po ogólnych uwagach o śmiertelności wogóle—mamy obraz śmiertelności w wojsku i marynarce, w niewoli, straty w ludności cywilnej podczas operacyj wojennych i w miejscowościach okupowanych. Tak straty jak i choroby są zestawiane według przyczyn, jakiemi zostały wywołane, według miejscowości, w jakich się zdarzyły, według wieku osób niemi dotkniętych Według tych samych zasad jest rozpatrywany ruch ludności w odniesieniu do ilości małżeństw i ilości urodzin dzieci ślubnych i nieślubnych.

Tytuły rozdziałów: Dział pierwszy śmiertelność i choroby. Część I: 1—Śmiertelność. Uwagi ogólne o śmiertelności; 2—Zmarli w wojsku i marynarce wojennej; 3—Zmarli w niewoli; 4—Zmarli wśród ludności cywilnej skutkiem działań nieprzyjacielskich; 5—Zmarli w okolicach zajętych przez nieprzyjaciela; 6—Zmarli wśród ludności cywilnej. Uwagi ogólne; 7—Zmarli wśród ludności cywilnej według miesięcy; 8—Zmarli wśród ludności cywilnej według okolic; 9—Zmarli wśród ludności cywilnej według wieku. Śmiertelność wśród niemowląt.

Część II: Przyczyny śmierci: 10—Uwagi ogólne o przyczynach śmierci; 11—Przyczyny śmierci według okolic; 12—Przyczyny śmierci według wieku.

Część III: Choroby: 13—Wzmianki o ruchu niektórych chorób.

Dział drugi. Urodziny i małżeństwa.—Część I. Urodziny: 14—Urodzeni żywi. Uwagi ogólne; 15—Urodzeni żywi według miesięcy. 16 — Urodzeni żywi według okolic. 17—Płodność kobiet włoskich. Dzieci ślubne i nieślubne. 18—Urodzeni nieżywi.

Część II. 19— Małżeństwa. Uwagi ogólne. 20 — Małżeństwa według miesięcy. 21—Małżeństwa według okolic. 22—Małżeństwa według stanu cywilnego i wieku małżonków. Wnioski. Dodatki.

PRATO GIUSEPPE. — *Il Piemonte e gli effetti della guerra sulla sua vita economica e sociale. Bari, 1925, Laterza.—Str. XV, 211. — C.B.W. sygn. 110.908/II.*

Omawiane dzieło wchodzi w skład serji włoskiej wydawnictw Carnegie'go i daje bardzo dokładny obraz Piemontu i jego historji. Najdokładniej jest opracowany okres przed samym wybuchem wojny światowej i czasy wojny, a tematem są tak zagadnienia narodowościowe i połączona z tem emigracja, jak zagadnienia rolnicze, przemysłowe—zwłaszcza przemysł wojenny i socjalny. Poza tem szczegółowo jest skreślone życie miasta Turynu we wszystkich jego przejawach. Tytuły rozdziałów: I—Wstęp. II—Ludność i emigracja. III—Rolnictwo. IV—Przemysł. V—Po wojnie przemysłowej i socjalnej. VI—Fizjologja ekonomiczna wielkiego miasta. Życie Turynu. VII — Życie socjalne.

SPIS DZIEŁ OMÓWIONYCH.